

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи
на здобуття ступеня вищої освіти Магістр

на тему: «Методика обліку розрахунків з підзвітними особами та аналіз
дебіторської заборгованості»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Облік і оподаткування
спеціальності 071 Облік і оподаткування
ступеня вищої освіти Магістр
групи 1
Дараган Д. О.

Полтава - 2022 року

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПІДЗВІТНИМИ ОСОБАМИ	8
1.1. Економічний зміст, класифікація та оцінка дебіторської заборгованості	8
1.2. Актуальні питання обліку розрахунків з підзвітними особами	18
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ПІДЗВІТНИМИ ОСОБАМИ	21
2.1. Оцінка фінансового стану суб'єкта господарювання.....	21
2.2. Облік розрахунків з підзвітними особами та відображення інформації у звітності підприємств.....	26
2.3. Податкові аспекти обліку розрахунків з підзвітними особами.....	43
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ	47
3.1. Оцінка фінансово-економічного стану суб'єкта господарювання	47
3.2. Аналіз структури та динаміки дебіторської заборгованості	52
3.3. Комплексне оцінювання дебіторської заборгованості та напрями поліпшення розрахункових відносин підприємства	56
ВИСНОВКИ.....	63

ВСТУП

Актуальність теми. Нестабільність економічної ситуації в Україні призводить до погіршення стану розрахунків між підприємствами, істотного збільшення ризиків реалізації на умовах відстрочки оплати. Низька платоспроможність підприємств викликає зростання обсягів дебіторської заборгованості та зменшення кредиторської, що призводить до порушення платіжного балансу.

Взаємовідносини суб'єктів господарської діяльності – підприємств і фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності із підзвітними та відрядженими особами мають чимало організаційних і облікових нюансів. Такі поняття як «підзвітні особи», «підзвіт», «підзвітність», звичайно зустрічаються в нормативних документах, що регулюють різні сфери діяльності підприємств. Але, на жаль, в них розглядається лише поняття, які стосуються порядку й строків подання звітності, матеріальної відповідальності і покарань за різні порушення, допущені підзвітними особами. І в жодному нормативному документі не наведено визначення термінів «підзвіт» чи «підзвітна особа».

Особливістю підзвітності, пов'язаною з господарською діяльністю, є те, що фізичні особи, які отримують від підприємства кошти під звіт (компенсацію за використані власні кошти), обов'язково мають бути працівниками цього підприємства. Підставою для видачі з каси підприємства підзвітній особі грошового авансу на господарські потреби можуть бути накази або розпорядження керівника підприємства, договори, доручення та інші внутрішні документи підприємства, які не повинні суперечити чинному законодавству. Повіреном за договором доручення може бути також і особа, яка не перебуває з підприємством у трудових відносинах.

Вагомий внесок у розробку методологічних засад бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості зроблено в наукових дослідженнях С. Д. Батехіна, І. А. Бланка, Ф. Ф. Бутинця, С. Ф. Голова, С. Грязнової, З. В. Гуцайлюка, Р. Дамарі, В. П. Завгороднього, О. Д. Заруби, В. В. Ковальова, В. Костюченко,

С. І. Маслова, Є. Петрик, Г. В. Савицької, Я. В. Соколова, В. В. Сопка, С. Хенка, К. Хувера, М. Г. Чумаченка та ін. Проблеми обліку розрахункових операцій досліджуються широким колом науковців та практиків, серед яких: М. Д. Білик, М. Я. Дем'яненко, Г. Г. Кірейцев, М. Ф. Огійчук, В. Я. Плаксієнко, О. Г. Пономаренко, В. В. Сопко та інші. Проте майже всі вони розглядають проблеми розрахункового характеру загалом або акцентують увагу лише на розрахунках з дебіторами.

На нашу думку, потребує особливої уваги процес організації обліку розрахунків з підзвітними особами (внутрішньогосподарськими дебіторами), який включає в себе: дієве нормативно-правове поле, порядок видачі підзвітних коштів та диференційовані строки їх повернення, а також належне та вчасне документальне оформлення у реєстрах первинного, аналітичного та синтетичного обліку. Таким чином, варто відмітити, що у процесі господарської діяльності підприємства часто використовують можливість придбання активів за рахунок підзвітних коштів, проте не всі вони правильно відображають в обліку рух таких коштів. Існують проблеми не лише організаційно-облікового характеру, а й нормативно-правового. І хоча постійне реформування бухгалтерського обліку в Україні спрямоване на вдосконалення методологічного та законодавчо-нормативного забезпечення, зокрема й зазначених розрахункових відносин, однак позитивного їх впливу поки не відчувається, а ось кількість питань щодо практичного застосування неузгоджених між собою правових норм зростає.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних положень, а також розробка практичних рекомендацій щодо дослідження організація здійснення обліку розрахунків з підзвітними особами на підприємстві та аналізу дебіторської заборгованості.

Для досягнення поставленої мети в роботі визначені для вирішення наступні завдання:

- розкрити економічну сутність та історичний аспект обліку дебіторської заборгованості;

- провести огляд літературних джерел та виявити проблемні питання щодо обліку дебіторської заборгованості;
- дослідити особливості організації бухгалтерського обліку на підприємстві;
- дослідити теоретичні засади обліку розрахунків з підзвітними особами на підприємстві;
- дати визначення основним поняттям розрахунків з підзвітними особами;
- показати як проводяться розрахунки з підзвітними особами відповідно до вимог стандартів бухгалтерського обліку;
- охарактеризувати нормативно-законодавчу базу обліку з підзвітними особами;
- дати загальну характеристику діяльності підприємства;
- охарактеризувати документування операцій обліку розрахунків з підзвітними особами;
- показати як організований синтетичний та аналітичний облік розрахунків з підзвітними особами на підприємстві;
- розкрити методику проведення аналізу дебіторської заборгованості;
- дати пропозиції щодо поліпшення розрахунково-платіжної дисципліни на підприємстві.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження у кваліфікаційній роботі виступають економічні відносини між контрагентами для забезпечення господарської діяльності, внаслідок яких виникає дебіторська заборгованість та заборгованість підзвітних осіб.

Предметом дослідження відповідно є фінансово-економічні процеси Підприємства «XXX», які пов'язані зі здійсненням розрахунків з підзвітними особами та дебіторами.

Методи дослідження. Враховуючи особливості предмету, в процесі дослідження використано як загальнонаукові, так і спеціальні методи. Серед загальнонаукових використано методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції,

абстрагування, конкретизації. Метод моделювання використано під час дослідження проблемних аспектів організації обліку розрахунків з підзвітними особами. Загальнонаукові методи пізнання використовувалися при дослідженні теоретичної бази організації обліку та аналізу розрахунків з підзвітними особами.

Теоретичну базу кваліфікаційної роботи становлять сукупність загальнонаукових та спеціальних прийомів і методів дослідження. Теоретичною основою дослідження є наукові праці класиків світової економічної і фінансової думки, теоретичні висновки, узагальнення і розробки сучасних зарубіжних та вітчизняних учених-економістів, провідних фахівців з питань обліку розрахунків з підзвітними особами та аналізу дебіторської заборгованості, що містяться у монографічній, спеціальній, періодичній літературі, матеріалах наукових та науково-практичних конференцій, а також власні дослідження та спостереження.

Наукова новизна одержаних результатів. У кваліфікаційній роботі одержано ряд висновків теоретичного та практичного характеру, зокрема:

- узагальнено підходи щодо визначення категорії дебіторська заборгованість з урахуванням терміновості, забезпеченості, форми погашення та допустимості виникнення;
- застосовано методичні підходи до комплексної оцінки дебіторської заборгованості та пошуку шляхів поліпшення рівня розрахункових відносин в умовах конкретного підприємства.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення та цінність отриманих результатів дослідження полягає в обґрунтуванні напрямів вдосконалення організації й методики бухгалтерського обліку розрахунків з підзвітними особами і аналізу дебіторської заборгованості. Застосування в практичній діяльності підприємств отриманих результатів сприятиме посиленню достовірності облікових даних, розширенню інформаційності аналізу як необхідної умови забезпечення раціонального використання грошових ресурсів суб'єктів господарювання.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися та одержали відповідну позитивну оцінку на ІХ Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених «Наукове забезпечення розвитку національної економіки: досягнення теорії та проблеми практики» (10 листопада 2022 р.) та V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання сучасної економічної науки» (6 грудня 2022 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано дві наукові праці загальним обсягом 0,3 др. арк.: «Особливості формування дебіторської заборгованості підприємства в сучасних умовах» (Наукове забезпечення розвитку національної економіки: досягнення теорії та проблеми практики : матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених. Полтава, 2022. С. 89 - 90) та «Управління дебіторською заборгованістю сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах» (Актуальні питання сучасної економічної науки : зб. Матеріалів V Всеукр. наук.-практ. конф. Полтава : ПДАУ, 2022. С. 112 - 114).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПІДЗВІТНИМИ ОСОБАМИ

1.1. Економічний зміст, класифікація та оцінка дебіторської заборгованості

Підприємництво завжди здійснюється в певних економічних умовах і тому може бути успішним лише у випадку, коли власники підприємства здатні адекватно оцінити ці умови, максимально використавши закладені у них можливості.

У процесі фінансово-господарської діяльності у підприємства постійно виникає потреба в проведенні розрахунків зі своїми контрагентами. Відвантажуючи виготовлену продукцію, підприємство, як правило, не отримує оплати одразу, тобто відбувається кредитування покупця. Таким чином, протягом періоду від моменту відвантаження продукції до моменту надходження платежу засоби підприємства знаходяться у вигляді дебіторської заборгованості [7].

Аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованості має велике значення, їх розмір має значний вплив на фінансовий стан підприємств. небезпечним є стрімке накопичення взаємних валових боргів між підприємствами, які призводять до необґрунтованого банкрутства багатьох підприємств [4].

Несвоєчасне одержання грошових коштів за реалізовану продукцію, повернення невикористаних підзвітних сум тощо, призводить до труднощів у веденні господарства. Особливо це відчутно в умовах інфляції. Кошти, які тимчасово знаходяться за межами підприємства, працюють на стороні, знецінюються і при простроченні можуть не повернутися в господарство. Від оперативності й правильності поданої інформації про стан заборгованості залежить своєчасність вжиття заходів щодо її погашення і відображення у

фінансовій звітності підприємства за звітний період [21].

Різні підходи науковців до визначення сутності дебіторської заборгованості дають змогу виділити п'ять груп (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Аналіз дефініцій поняття дебіторської заборгованості

Автор	Як заборгованість	Як суму грошових коштів	Як коротко-строкові вклади	Як боргові зобов'язання	Як розрахунки з організаціями і особами	Як право на повернення боргу
Бутинець Ф. Ф.	+	-	-	-	-	-
Вещунова Л. Ф.	-	+	-	-	-	-
Дашкова Л. П.	-	-	-	+	-	-
Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С.	+	-	-	-	-	+
Заєць О. В., Житній П. Є, Кудрявцев В. З.	+	-	-	-	-	-
Касьянов Н. Ю.	+	-	-	-	-	+
Козлова Е. П., Парашутін Н. В., Бабченко Т. Н.	+	-	-	+	-	-
Ладутько Н. И., Борисевский П. Е., Дробишев Н. П.	+	-	-	-	+	-
Молдаванов М. І.	+	-	-	-	-	-
Палій В. Ф., Палій В. В.	-	-	+	-	-	-
Радецька Л. П., Лозовский Л. М., Стародубцева Е. Б.	+	-	-	-	-	-
Ткаченко Н. М.	-	-	-	-	+	-

Перша група авторів – Л. Лігоненко, Н. Ткаченко – до дебіторської заборгованості тільки грошові кошти до оплати. На наш погляд, таке визначення неповне, оскільки дебітори можуть заборгувати підприємству не лише кошти, а й інші активи [51; 92].

Друга група авторів – Є. Дубровська, Н. Власова, Л. Городянська, Н. Парашутін та С. Береза – визначають дебіторську заборгованість як борги [10; 25; 27]. Вважаємо такий підхід виправданим, бо слово «дебітор» походить від слова «дебет» (борг).

Отже, для виникнення дебіторської заборгованості необхідно щоб підприємство здійснювало господарську діяльність, а також здійснювало

розрахунки з іншими підприємствами або фізичними особами.

Оскільки дебіторська заборгованість виступає формою вираження зобов'язань, то вона володіє їх властивостями, і відповідно, їй притаманні ознаки класифікації зобов'язань, які представлені на рис. 1.1.

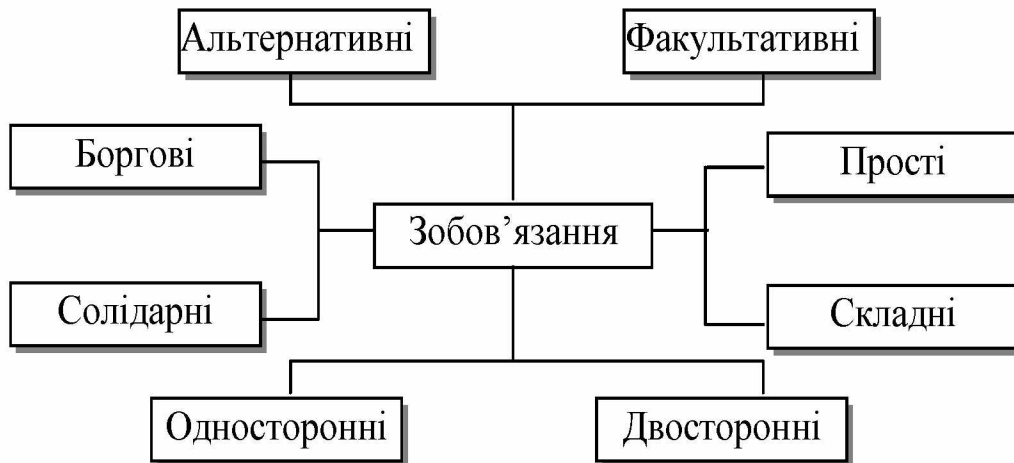

Рис. 1.1. Класифікація зобов'язань.

У більшості випадків можна визначити три ознаки класифікації дебіторської заборгованості, що відображено на рис. 1.2.

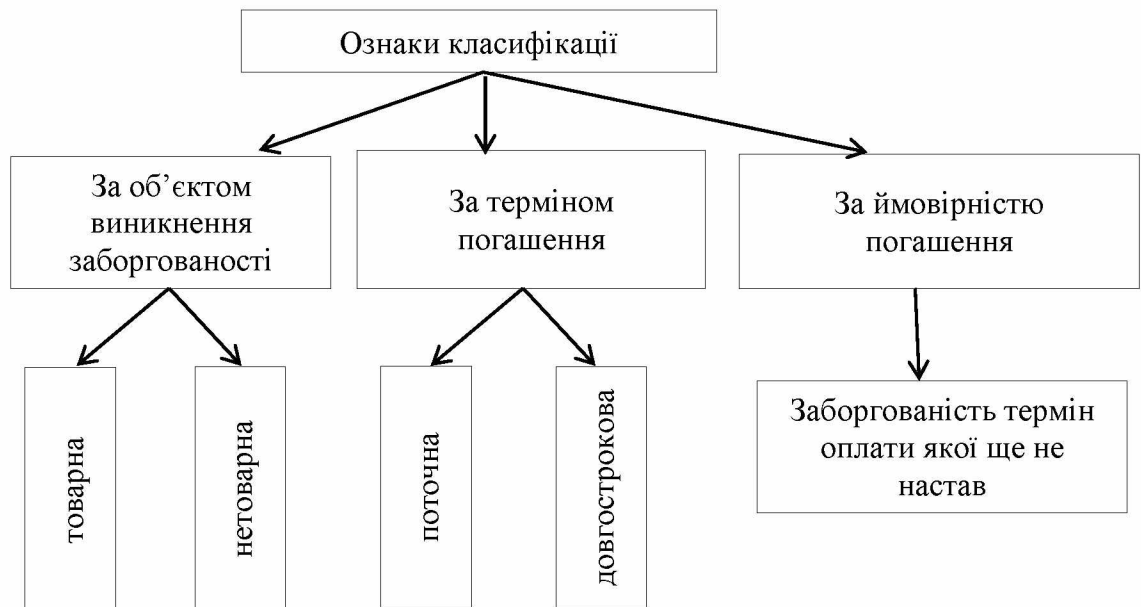

Рис. 1.2. Ознаки класифікації дебіторської заборгованості

Щодо класифікації дебіторської заборгованості за термінами погашення

важливо, щоб в обліковій політиці підприємства були чітко визначені критерії такого розподілу, що є суттєвим для аналізу показників фінансового стану підприємства, що його характеризують [10].

Товарна дебіторська заборгованість згідно з П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [74] класифікується за трьома напрямками (рис. 1.3).

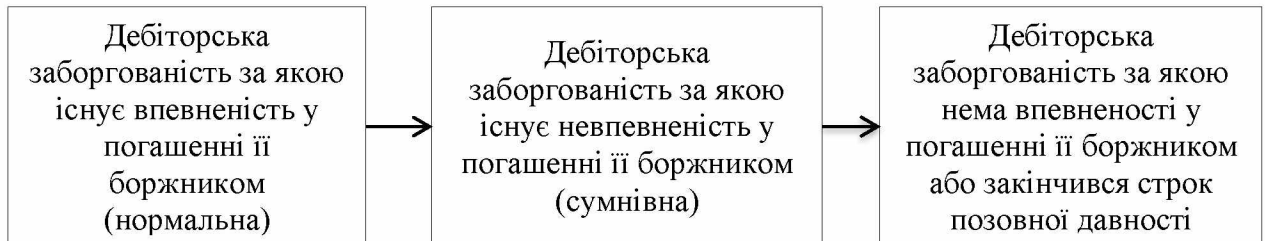

Рис. 1.3. Класифікація товарної дебіторської заборгованості згідно П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»

Згідно з П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [74] та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку [43] дебіторська заборгованість поділяється на такі види (рис. 1.4).

Рис 1.4. Класифікація дебіторської заборгованості згідно з П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку

Отже, дебіторську заборгованість класифікують за різними ознаками, але найчастіше її класифікують за однією певною ознакою в межах плану рахунків. Види дебіторської заборгованості наведено на рис. 1.5.

Рис. 1.5. Класифікація дебіторської заборгованості [10; 25; 51; 58; 67]

Традиційна класифікація дебіторської заборгованості передбачає її розподіл за правовим критерієм на строкову або прострочену [10]. Підводячи підсумок викладеному, схема класифікації дебіторської заборгованості, що розкриває економічну природу різних видів дебіторської заборгованості та дасть змогу глибше провести фінансовий аналіз – основу управління, може буде наступною (табл. 1.2):

Таблиця 1.2

Класифікація дебіторської заборгованості для управління

Класифікаційна ознака	Види дебіторської заборгованості
1. За способом виникнення	а) товарна
	б) інша
2. За термінами погашення а) очікуваний термін погашення б) реальний термін погашення	а) короткострокова
	б) довгострокова
	в) термінова
	г) прострочена
3. За забезпеченістю	а) забезпечена
	б) незабезпечена
4. За контрагентами	а) вітчизняних дебіторів
	б) іноземних дебіторів
5. За ступенем дотримання фінансової дисципліни	а) допустима
	б) невинуватна
6. За формою погашення	а) монетарна
	б) немонетарна

У джерелах, що висвітлюють концепцію бухгалтерського обліку й аналізу в США, запропоновано підрозділяти заборгованість на непрострочену, потенційно безнадійну й остаточно визнану безнадійною [33].

Одним із найбільш важливих етапів в управлінні дебіторською заборгованістю є фінансовий аналіз постачальника і покупця (рис. 1.6).

Аналіз дебіторської заборгованості включає комплекс взаємозв'язаних питань, що відносяться до оцінки фінансового стану підприємства [39]. Потреба в цьому виникає у керівників відповідних служб; аудиторів, що перевіряють правильність віддзеркалення боргів дебіторів і заборгованості кредиторам; у фінансових аналітиків кредитних організацій і інвестиційних інститутів. Проте першочергову увагу аналізу боргових зобов'язань повинні

приділяти менеджери самого підприємства.

Рис. 1.6. Етапи формування рішення з управління дебіторською заборгованістю

Динаміка дебіторської заборгованості, інтенсивність її збільшення або зменшення надають великий вплив на оборотність капіталу, вкладеного в поточні активи, а, отже, на фінансовий стан підприємства. При аналізі, окрім показників балансу і додатків до нього, використовують дані аналітичного обліку, первинної документації і проведених розрахунків [63].

При аналізі коефіцієнтів, що характеризують дебіторську заборгованість, необхідно дотримуватися наступних принципів:

- 1) порівнювати їх із середньогалузевими і з коефіцієнтами підприємств цієї ж галузі. Велика розбіжність із вказаними показниками у будь-який бік потребує уваги;
- 2) враховувати циклічність бізнесу, тобто розраховувати коефіцієнти

окремо для періодів зростання і для періодів спаду;

3) порівнювати їх значення при зміні кредитної політики, яка проводиться підприємством, і тим самим визначати ефективність цієї політики;

4) розрізняти продаж в кредит і за готівку. Якщо у підприємства переважає продаж за готівку, а за продажем в кредит мають місце постійні затримки і середній період сплати занадто високий, то можливо варто припинити продаж в кредит взагалі і продавати товари та послуги тільки за готівку;

5) прагнути до балансу між кредиторською заборгованістю і дебіторською, адже кредиторська заборгованість є безкоштовним джерелом фінансування [86].

Основними критеріями для визнання організованого ведення обліку розрахунків підприємства з підзвітними особами є достовірність, повнота та своєчасність подання облікової інформації про витрати на відрядження працівників у відповідності з дотриманням вимог законодавства на будь-якому етапі облікового процесу. Забезпечення повного, своєчасного та в межах нормативно-правових актів документування операцій з обліку розрахунків з підзвітними особами – запорука дотримання норм облікової політики підприємства та достовірності даних обліку і звітності щодо обліку розрахунків з підзвітними особами [92].

Статус підзвітної особи - сукупність прав і обов'язків фізичної особи, що перебуває в певних відносинах з підприємством – працівника цього підприємства, посадової особи, власника підприємства. У поняття статусу входять права і обов'язки особи, передбачені для учасника трудових, адміністративно-правових відносин [90].

Виконання обов'язків підзвітної особи передбачає здійснення таких операцій:

- отримання завдання;
- отримання грошового авансу для оплати витрат, пов'язаних з виконанням отриманого завдання. Підзвітній особі також можуть бути видані

розрахункова чекова книжка для розрахунків з партнерами і довіреність на отримання цінностей;

- скерування на інше (інші) підприємство для виконання завдання (одержання цінностей, послуг, робіт і, при потребі, їх оплата) в тому ж населеному пункті, в якому розташоване підприємство, місце основної праці підзвітної особи, або поза місцем основної роботи, тобто під час службового відрядження [87];

- оформлення документів на отримання цінностей, послуг, робіт і їх оплату, з позначенням у документах реквізитів підприємства, яке скерувало (відрядило) підзвітну особу [69];

- передача цінностей матеріально відповідальній особі свого підприємства, а документів на їх отримання і оплату - в бухгалтерію. Якщо працівник був відряджений, то в цьому випадку в бухгалтерію здаються документи, які підтверджують його витрати на відрядження (квитки, квитанції та ін.);

- складання звіту про використання одержаних грошових коштів і врегулювання грошових відносин, що виникли (повернення залишку невикористаних за призначенням готівкових коштів, отримання додаткових готівкових коштів на покриття визнаної обґрунтованою перевитрати та ін.) [1].

Статус підзвітної особи підприємства залежно від мети її відрядження нормативною базою встановлений не для всіх категорій працюючих.

Нормативним документом, який врегульовує питання порядку відрядження працівників підприємств усіх форм власності та подальшого розрахунку з ними як з підзвітними особами є Інструкція «Про службові відрядження в межах України та за кордон» № 59 від 13 березня 1998 р. (зі змінами і доповненнями від 13 квітня 2021 року). Згідно даної інструкції службовим відрядженням вважається поїздка працівника за розпорядженням керівника підприємства, об'єднання, установи, організації на певний строк до іншого населеного пункту для виконання службового доручення поза місцем його постійної роботи [44].

Водночас розрахунки з підзвітними особами зачіпають досить широке коло операцій – з готівковими коштами у національній та іноземній валюті,

розрахунками, переміщенням цінностей (необоротні й оборотні активи), оплатою послуг, формуванням витрат і вартості цінностей, оподаткуванням, утриманнями із заробітної плати працівників, специфічно вирішених правових відносин, використанням як типових форм первинних документів, так і нестандартних документів, розроблених на підприємстві, і т. д. У підсумку, як показує практика, помилки, що виникають при проведенні розрахунків за участю підзвітних осіб, не рідкість [2].

В обліку даного виду заборгованості виділяють чотири види розрахунків: розрахунки з підзвітними особами під час видачі коштів на адміністративно-господарські потреби і на закупівлю сільськогосподарської продукції, потім окремо – розрахунки за службовими відрядженнями по Україні й за рубіж.

У відрядження може бути відправлена фізична особа, з якою відносини підприємства регулюються трудовим договором (угодою, контрактом) на постійній основі або як зі сумісником. Тобто, якщо з таким працівником відносини підприємства регулюються цивільно-правовими договорами, він не може їхати в службове відрядження від цього підприємства. Що стосується сумісника, то він може мати два посвідчення про відрядження (переважно в один пункт і, очевидно, з однією метою) – одне з основного місця праці, друге – з місця праці за сумісництвом (Зміни до Інструкції про службові відрядження в Україні та за кордон № 155) [79].

У разі залучення в якості підзвітної особи не працівника підприємства виникають певні труднощі. Оскільки законом такі випадки не врегульовані підприємству необхідно самостійно встановлювати певні умови для визначення відносин, які скеровуються на відрядження.

Для впорядкування обліку відряджень і усунення конфліктів з перевіряючими органами при віднесенні витрат на відрядження до витрат підприємства, доцільно внутрішнім письмовим розпорядженням встановити перелік осіб, які не є працівниками підприємства, але є членами його керівних органів і можуть бути скеровані в службове відрядження підприємством. Таким документом може бути наказ про облік операцій з підзвітними особами [21].

При відправленні працівника підприємства в службове відрядження

спеціального надання йому статусу підзвітної особи не передбачається: вона набуває такий статус автоматично під час отримання грошового авансу з каси підприємства на підставі розпорядження керівника; статус підзвітної особи закінчується складанням Звіту про використання коштів, наданих на відрядження або під звіт й остаточним розрахунком за одержані від підприємства грошові кошти. У разі якщо мета відрядження передбачає розрахунки за отримання цінностей для підприємства, з нею укладається договір про матеріальну відповідальність. На практиці ж частіше є ситуації, коли у відрядження, що передбачає придбання цінностей, скеровується матеріально відповідальна особа [85].

Після повернення з відрядження працівник зобов'язаний протягом трьох робочих днів подати Звіт про використання коштів, наданих на відрядження або під звіт. Залишок невитраченої суми повертають до каси у грошових одиницях, у яких був виданий аванс, але не пізніше трьох робочих днів після повернення з відрядження.

1.2. Актуальні питання обліку розрахунків з підзвітними особами

В умовах сьогодення обов'язковість забезпечення працівника коштами для здійснення поточних витрат під час його службового відрядження (авансом) передбачена тільки для підприємств (установ, організацій), які повністю або частково утримуються (фінансуються) з державного бюджету (далі бюджетні підприємства) [1, розд. I п. 4 та розд. II п. 11].

Для підприємств інших форм власності така норма чинним законодавством не передбачена, тому вони, зазвичай, порядок виплати авансу працівникові перед виїздом у відрядження або перед виконанням доручених адміністрацією окремих цивільно-правових функцій закріплюють у власному положенні про відрядження (або у наказі про відрядження). Зазвичай цей грошовий аванс може виплачуватись працівникові готівкою або надходити як безготівковий на відповідний рахунок його платіжної картки [90].

Інколи, у рамках виконання своїх професійних обов'язків, працівник добровільно може фінансувати певні витрати (витрачати власні кошти) на користь роботодавця. Після завершення відрядження або виконання інших цивільно-правових дій такий працівник складає та подає в бухгалтерію звіт про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт, додавши до нього підтверджуючі документи, що слугують підставою для відшкодування (з огляду на встановлені законодавством граничні норми) цих коштів у повному обсязі.

Визначимо, як саме змінюється обліковий статус працівника, направленого у відрядження або скерованого на виконання певних цивільно-правових функцій, залежно від економічного змісту грошових відносин між ним та роботодавцем. Відомо, що з моменту отримання грошового авансу працівник стає підзвітною особою, тобто дебітором – фізичною особою, яка має фінансову дебіторську заборгованість перед підприємством. А тоді, коли вона своєчасно «не повертає суми надміру витрачених коштів протягом звітного місяця, на який припадає граничний строк (до закінчення третього або п'ятого, а в окремих випадках десятого чи двадцятого банківського дня), що настає за днем, у якому завершено відрядження або мало місце «виконання окремої цивільно-правової дії за дорученням та за рахунок податкового агента платника податку, що надав кошти під звіт)», ця особа набуває ще й статусу платника податку [76].

Витративши ж власні кошти, від моменту затвердження звіту про їх використання під час відрядження або в інших передбачених законодавством випадках, працівник набуває статусу кредитора – фізичної особи, перед якою підприємство має фінансову заборгованість. Кредиторську заборгованість обліковують до моменту її погашення шляхом видачі працівникові-кредитору готівки із каси підприємства або шляхом перерахування коштів на його картрахунок (на банківську пластикову картку).

Наразі спостерігаємо парадоксальну ситуацію, коли працівник, будучи для підприємства кредитором, змушений звітувати про витрачені на його користь власні гроші складаючи документ про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт, котрих він, власне, не отримував [45].

Незважаючи на те, що в п. 2 та п. 6 Порядку № 841, чітко визначено, що такий звіт «складається платником податку (підзвітною особою), що отримав(ла) кошти» [65], Державна податкова служба України своєму листі № 6091/6/99-99-22-02-04-15/169 вказує, що «незалежно від того, видавався аванс на відрядження, чи витрати під час відрядження здійснювались за власні кошти, працівник підприємства зобов'язаний подати звіт про використанні кошти, видані на відрядження або під звіт, у терміни, встановлені пп. 170.9 ст. 170 ПКУ» [73]. Зважаючи на те, що згаданий лист центрального органу виконавчої влади, котрий забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, не є нормативно-правовим актом, а лише є лише службовою кореспонденцією, тому він може носити лише роз'яснювальний, інформаційний та рекомендаційний характер і не містить нових правових нормж.

Отже, висловлена в ньому вимога, за якою працівник-кредитор має оформляти однаковий з підзвітною особою документ, є неправомірною. Цілком логічним є те, що особа, яка не отримувала грошовий аванс, а, виконуючи завдання керівника підприємства, використала власні кошти, з огляду на економічний зміст господарських операцій, має звітувати про зроблені витрати дещо інакше, ніж підзвітна особа [92].

На підставі вищевикладеного, відображення розрахунків з працівником-кредитором на субрахунку 372, не можна вважати обґрунтованим, бо останній фіксує операції з підзвітними особами, тобто в ньому ведуть облік одного з видів дебіторської заборгованості.

За своїм економічним змістом цей рахунок активний. Активно-пасивним він стає тільки в разі перевитрати підзвітною особою грошового авансу. Кредиторську заборгованість з працівником, що виникла під час виконання ним функціональних обов'язків у відрядженні або реалізації інших цивільно-правових дій за дорученням керівника, доцільно обліковувати на субрахунку 685, призначеному для ведення операцій з іншими кредиторами, причому тих, «що не можуть бути відображені на рахунках 63–67» та «на інших субрахунках рахунку 68 «Розрахунки за іншими операціями».

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ПІДЗВІТНИМИ ОСОБАМИ

2.1. Оцінка фінансового стану суб'єкта господарювання

Відповідно до установчих документів підприємство має право здійснювати наукову, виробничу, господарську чи комерційну діяльність, за виключенням тієї, що заборонена законодавством України.

Предметом діяльності Підприємства «XXX» є:

- виробництво товарної сільськогосподарської та промислової продукції;
- переробка продукції, як власного виробництва, так і придбаної у постачальників, зокрема переробка зерна на борошно, цукор, макаронні вироби, виготовлення олії, реалізація молока та результатів переробки продукції тваринництва;
- оптова та роздрібна торгівля сільськогосподарською продукцією та споживчими товарами власного виробництва;
- постачальницька діяльність;
- надання комплексної матеріально і агротехнічної допомоги юридичним і фізичним особам;
- надання агротехнічних послуг жителям сільських населених пунктів, що розташовані на територіях (чи прилягають до них) де знаходяться орендовані землі підприємства;
- надання побутових, транспортних та інших послуг працівникам підприємства.

Однією з головних характеристик ефективної господарської діяльності суб'єкта господарювання є наявність та оптимальне розміщення фінансових ресурсів. Для формулювання обґрунтованих висновків щодо змін у фінансовому стані Підприємства «XXX», доцільним, на нашу думку, є проведення аналізу складу, структури та динаміки майна за даними скороченого аналітичного балансу (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Динаміка, склад і структура майна Підприємства «XXX» за 2019 – 2021 рр.
(станом на кінець року)**

Види активів	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+,-) 2021 р. від 2019 р.		
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	частки, в. п.	у % до 2019 р.
Майно - всього	1552373	100,0	1610245	100,0	2271809	100,0	+719436	х	+46,3
1. Необоротні активи	479444	30,9	497128	30,9	545608	24,0	+66164	-6,9	+13,8
1.1. Нематеріальні активи	24518	1,6	38739	2,4	169860	7,5	+145342	+5,9	в 6,9 р. б.
1.2. Основні засоби	297204	19,1	312119	19,4	351265	15,5	+54061	-3,7	+18,2
1.3. Незавершені капітальні інвестиції	15389	1,0	4741	0,3	8987	0,4	-6402	-0,6	-41,6
1.4. Довгострокова дебіторська заборгованість	15670	1,0	13812	0,9	12594	0,6	-3076	-0,5	-19,6
1.5. Довгострокові фінансові інвестиції	120000	7,7	120000	7,5	0	0,0	-120000	-7,7	-100,0
1.6. Інші необоротні активи	2385	0,2	2765	0,2	2902	0,1	+517	0,0	+21,7
2. Оборотні активи	1072929	69,1	1113117	69,1	1726201	76,0	+653272	+6,9	+60,9
2.1. Запаси	414528	26,7	664626	41,3	1124815	49,5	+710287	+22,8	в 2,7 р. б.
2.1.1. Виробничі запаси	57617	3,7	24572	1,5	76388	3,4	+18771	-0,3	+32,6
2.1.2. Незавершене виробництво	52278	3,4	54411	3,4	74402	3,3	+22124	-0,1	+42,3
2.1.3. Готова продукція і товари	304632	19,6	585643	36,4	974025	42,9	+669393	+23,3	в 3,2 р. б.
2.2. Поточні біологічні активи	20195	1,3	16801	1,0	20735	0,9	+540	-0,4	+2,7
2.3. Поточна дебіторська заборгованість	578690	37,3	393614	24,4	464846	20,5	-113844	-16,8	-19,7
2.4. Грошові кошти та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції	87	0,01	154	0,01	42477	1,87	+42390	+1,9	в 488 р. б.
2.5. Витрати майбутніх періодів	5844	0,4	1609	0,10	0	0,0	-5844	-0,4	-100,0
2.6. Інші оборотні активи	53565	3,5	36313	2,3	73328	3,2	+19763	-0,2	+36,9

Виходячи з виконаних в табл. 2.1 розрахунків, варто відмітити, що у 2021 р. порівняно з 2019 р. вартість майна збільшилася на 719 млн 436 тис. грн, або 46,3 %, що свідчить про зростання майнового потенціалу підприємства. При цьому необоротні активи зросли на 66 млн 164 тис. грн (13,8 %), а оборотні активи збільшилися на 653 млн 272 тис. грн (60,9 %).

Необоротні активи представлені нематеріальними активами, основними засобами, незавершеними капітальними інвестиціями, довгостроковою дебіторською заборгованістю, довгостроковими фінансовими інвестиціями та іншими необоротними активами. Аналізуючи складові необоротних активів, варто сказати, що нематеріальні активи досліджуваного підприємства збільшилися на 66 млн 164 тис. грн, або на 13,8 %. Така динаміка обумовила зростання частки нематеріальних активів в майні з 1,6 % у 2019 році до 7,5 % у 2021 році. За період 2019 – 2021 рр. вартість основних засобів за останні три роки зросла на 54 млн 61 тис. грн, або на 18,2 %. Така динаміка обумовила зниження частки основних засобів в майні з 19,1 у 2019 році до 15,5 % у 2021 році. В той же час, варто наголосити на тих складових необоротних активів, вартість яких зменшилася за останні три роки. Так величина незавершених капітальних інвестицій досліджуваного підприємства зменшилися на 6 млн 402 тис. грн, або на 41,6 %. Така динаміка обумовила скорочення частки незавершених капітальних інвестицій в майні з 1,0 % у 2019 році до 0,4 % у 2021 році. В 2019 р. у загальній сумі майна досліджуваного підприємства 1 % займала довгострокова дебіторська заборгованість (15 млн 670 тис. грн), а в 2021 р. у загальній сумі майна довгострокова дебіторська заборгованість склала 0,6 % (12 млн 594 тис. грн);

Аналізуючи величину та динаміку оборотних активів досліджуваного підприємства, варто сказати, що збільшення величини оборотних активів пояснюється зростанням запасів на 710 млн 287 тис. грн. (у 2,7 рази), поточних біологічних активів – на 540 тис. грн (2,7 %), грошових коштів та їх еквівалентів – на 42 млн 390 тис. грн (в 488 разів) та інших оборотних активів – на 19 млн 763 тис. грн (36,9 %). У 2021 році відбулося суттєве зростання

грошових коштів на 42 млн 390 тис. грн. (у 488 разів), при цьому їх частка у загальній структурі майна зростає до 1,9 %. Поточна дебіторська заборгованість досліджуваного підприємства скоротилася на 113 млн 844 тис. грн (на 19,7 %), а її частка у валюті балансу зменшилася з 37,3 % в 2019 р. до 20,5 % в 2021 р. (на 19,7 в. п.), що є позитивною тенденцією.

На зростання величини запасів підприємства вплинуло збільшення величини виробничих запасів досліджуваного підприємства (на 18 млн 771 тис. грн, або 32,6 %), незавершеного виробництва (на 22 млн 124 тис. грн, або на 42,3 %), зростання готової продукції і товарів (на 669 млн 393 тис. грн, або в 3,2 рази). Більш наочно співвідношення необоротних та оборотних активів досліджуваного підприємства ілюструє рис. 2.1.

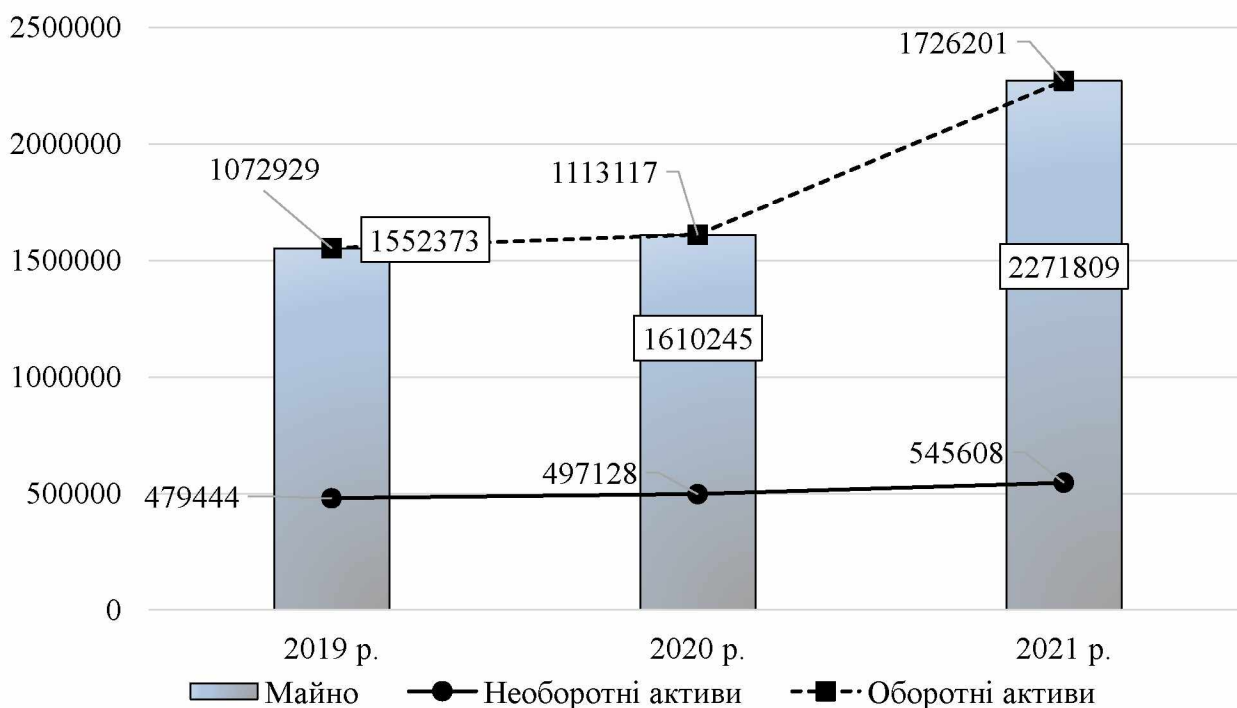

Рис. 2.1. Динаміка та структура майна Підприємства «XXX» за 2019 – 2021 рр., тис. грн

Процес формування облікової політики включає вибір методичних прийомів, процедур і способів організації та ведення бухгалтерського обліку із сукупності затверджених нормативними документами відповідно до особливостей господарської діяльності конкретного підприємства [98].

Обліковою політикою Підприємства «XXX» забезпечується безперервність відображення операцій і достовірна оцінка активів, зобов'язань, капіталу, доходів та витрат. Споживчим товариством застосовується журнально-ордерна форма бухгалтерського обліку.

Облік господарських операцій здійснюється у відповідності до чинних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку та Інструкції до застосування Плану рахунків [43; 66; 74; 75].

Бухгалтерський облік дебіторської заборгованості організовується згідно з П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»:

- резерв сумнівних боргів під дебіторську заборгованість за реалізовану готову продукцію, товари, роботи, послуги не створюється;

- безнадійна дебіторська заборгованість, що не віднесена до дебіторської заборгованості за реалізовану готову продукцію, товари, роботи, послуги, списується з балансу з відображенням по дебету рахунку 944 «Сумнівні та безнадійні борги» [74].

Для цілей заповнення Приміток до річної фінансової звітності, в процесі аналізу дебіторської заборгованості за реалізовану готову продукцію, товари, роботи, послуги, а також іншої поточної дебіторської заборгованості здійснюється її групування за строками непогашення: до 12 місяців, від 12 до 18 місяців, від 18 до 36 місяців [93]

Згідно Наказу «Про облікову політику» Підприємства «XXX» використовує журнальну форму обліку. Вона ґрунтується на застосуванні журналів, де збираються і систематизуються дані первинних документів, необхідні для синтетичного і аналітичного обліку.

2.2. Облік розрахунків з підзвітними особами та відображення інформації у звітності підприємств

Операції з відображення в обліку розрахунків з підзвітними особами – звичні, можна сказати повсякденні для бухгалтерів підприємств усіх форм власності і видів діяльності. Реформа бухгалтерського обліку практично не зачепила цього виду розрахунків, незмінними залишилися й правова база таких операцій, коло документів і реєстрів обліку, що оформляються при цьому, й багато чого іншого.

Первинний облік розрахунків з підзвітними особами пов'язаний, як і облік касових операцій, з рухом готівки (рис. 2.2).

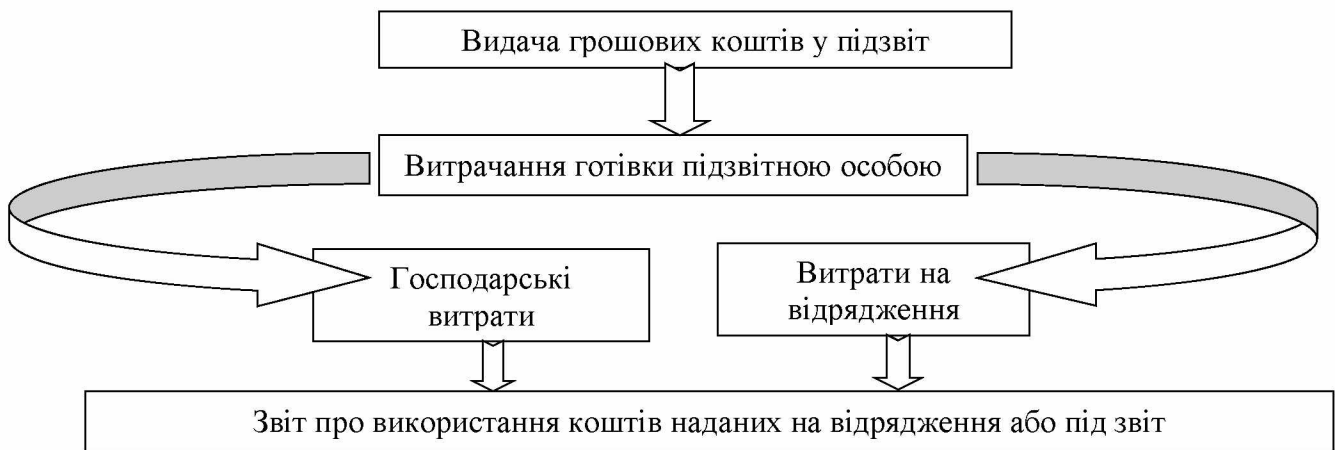

Рис. 2.2. Первинний облік руху грошових коштів підзвітних осіб

Видачу грошей з каси в підзвіт працівникам, які входять до спискового складу підприємства у Підприємства «ХХХ», оформляють видатковим касовим ордером у звичайному порядку. У випадку перерахування коштів з поточного (валютного) рахунку – платіжним дорученням установленої форми. Повернення невикористаних підзвітних сум оформлюють прибутковим касовим ордером.

Підтверджуючими документами про витрату готівки на господарські потреби можуть бути:

- при придбанні матеріальних цінностей: касовий чек реєстратора покупки і накладна на здачу на склад; рахунок-фактура, податкова накладна,

товарно-транспортна накладна і документи на здачу придбаного майна на склад;

- при виконанні робіт і послуг підрядчиком: квитанція про приймання грошей; корінець прибуткового касового ордера й акт приймання-передачі виконаних робіт (послуг) та ін.;

- при нарахуванні витрат на виплату заробітної плати за виконання разових робіт: трудова угода, укладена з найманими робітниками і оформлена у встановленому порядку, відомість нарахування заробітної плати й утримання з найманих робітників (ПДФО в розмірі 18 % від нарахованої суми);

- інші документи – залежно від призначення господарських витрат і пов'язаних з ними господарських операцій [69].

У Підприємства «ХХХ» ведеться спеціальний журнал обліку працівників, які вибувають у відрядження, і працівників, які прибувають з відрядження.

Важливими документами при відрядженні за кордон є: запрошення приймаючої сторони, укладений контракт, інші документи, що засвідчують бажання встановити цивільно-правові відносини, документи, які засвідчують участь відрядженої особи у переговорах, конференціях чи симпозіумах, тематика яких збігається з основною діяльністю підприємства.

Документальне (первинне) оформлення обліку розрахунків з підзвітними особами наведено на рис. 2.3.

Фактичний час перебування у відрядженні за кордоном визначається за відмітками прикордонних пропускних пунктів у закордонних паспортах, на підставі яких уповноважена особа підприємства (секретар, працівник відділу кадрів) видає відрядженому довідку-виписку з закордонного паспорта.

Крім документів, що підтверджують перебування працівника підприємства у відрядженні (наказ, відмітка в закордонному паспорті та ін.), кожне відрядження має бути зареєстроване в журналі реєстрації посвідчень про відрядження (за формою додатка 1 до Інструкції про службові відрядження в межах України і за кордон) [44; 79; 81; 84].

Працівник, який одержав готівку на відрядження чи господарські потреби, зобов'язаний відзвітуватись про цільове використання коштів або

повернути їх назад у касу підприємства згідно заповненого розділу Звіту про використання коштів наданих на відрядження або під звіт.

Рис. 2.3. Документальне оформлення обліку розрахунків з підзвітними особами у Підприємства «ХХХ»

Витрати відшкодовуються на основі Звіту про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт (згідно Наказу Міністерства фінансів України від 28.09.2015 р. № 841 зі змінами). Звіт подається до закінчення п'ятого банківського дня, що настає за днем, у якому платник податку завершує таке відрядження або завершує виконання окремої цивільно-правової дії за дорученням та за рахунок податкового агента платника податку, що надав кошти під звіт [65].

Таким чином, можна зробити висновок, що граничні строки повернення надміру виданих із каси коштів співпадають зі строками подання Звіту (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Строки повернення невикористаних (надміру виданих з каси)
підзвітних коштів**

Призначення виданих підзвітних коштів	Строки повернення невикористаних (надміру виданих з каси) підзвітних коштів	Нормативне регулювання	Санкції за порушення строків повернення надміру виданих із каси коштів
Відрядження	До закінчення 5-го банківського дня, що настає за днем, у якому працівник завершує відрядження	п.170.9.2 Податкового кодексу України [73]	Сума неповернутих коштів вважається доходом працівника, тому оподатковується за ставкою 18 %
Господарські потреби	Не більше 2-х робочих днів, включаючи день отримання готівкових коштів під звіт	п. 2.11 Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні (№ 637 від 15.12.2004 р.) [78]	
На закупівлю с.-г. продукції та заготівлю вторинної сировини (крім металобрухту)	Не більше 10-ти робочих днів від дня видачі готівкових коштів під звіт		

Розмір штрафних санкцій при порушеннях касової дисципліни в розрахунках з підзвітними особами, який діяв відповідно до Указу Президента № 436/95 [96] наведено в табл. 2.3. Проте, починаючи з 20 червня 2019 року Указом Президента 418/2019 [95] скасовано штрафи за порушення норм щодо поводження з готівкою.

Інакше кажучи, якщо, наприклад, підзвітна особа не повернула вчасно невикористаний залишок грошових коштів — то штраф до підприємства фіскалі вже застосувати не зможуть. Буде тільки «відповідальність» (у вигляді включення цієї суми до оподаткованого доходу) для працівника за ПКУ (п.п. 164.2.11 ПКУ [73]). Чи, наприклад, у ПКО стоїть підпис головбуха, коли за табелем робочого часу його не було на роботі. І в цьому випадку податківці вже не зможуть приписати 5-кратний штраф за це порушення.

Таблиця 2.3

**Розмір штрафних санкцій при порушеннях касової дисципліни в
розрахунках з підзвітними особами**

Вид порушення	Штрафні санкції	Нормативно-правове регулювання
Перевищення встановлених лімітів залишку готівки в касах	Штраф у двократному розмірі суми, виявленої понад ліміт за кожен день (скасовано)	Указ Президента України «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки» № 436/95 від 12.06.1995 (з внесеними змінами) [96] З 23.06.2019 року набрав чинності Указ Президента України від 20.06.2019 р. № 418/2019 (про скасування попереднього Указу) [95]
Неоприбуткування (неповне та/або несвоєчасне оприбуткування) готівки в касі	Штраф в п'ятикратному розмірі неоприбуткованої суми (скасовано)	
Витрачання готівки з виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) та інших касових надходжень (крім коштів, отриманих з кас установ банків) на виплати, що пов'язані з оплатою праці (за винятком екстрених обставин - соціальних виплат громадянам на поховання, допомоги при народженні дитини, самотнім та багатодітним матерям, на лікування в разі хвороби, компенсацій особам, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС, за наявності податкової заборгованості)	Штраф у розмірі здійснених виплат (скасовано)	
Перевищення встановлених строків використання виданої під звіт готівки, а також за видачу готівкових коштів під звіт без повного звітування щодо раніше виданих коштів	Штраф у розмірі 25 % виданих під звіт сум (скасовано)	
Використання одержаних в установі банку готівкових коштів не за цільовим призначенням	Штраф у розмір витраченої готівки (скасовано)	
Перевищення граничних сум розрахунків готівкою	Штраф від 100 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 1700 грн до 3400 грн)	
Недотримання установлених законодавством вимог щодо забезпечення можливості розрахунків за товари (послуги) з використанням електронних платіжних засобів.	За повторне порушення протягом року – штраф від 500 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 8500 грн до 17000 грн)	
Сума надміру витрачених коштів, отриманих платником податку на відрадження або під звіт та не повернутих у встановлені законодавством строки	18 % від таких надмірно використаних коштів, неповернутих у встановлений термін	Податковий кодекс України (ст. 164.2.11) [73]

За великим рахунком навіть якщо не виписали прибутковий касовий ордер (ПКО) на отриману готівку і не зробили запис у касовій книзі, як це не дивно, говорити про «минулу», передбачену Указом № 436, відповідальність за це підстав зараз теж немає.

Але при цьому варто пам'ятати: Положення № 148 ніхто не скасовував. Воно, як і раніше, залишається чинним. І невиконання норм Положення № 148, як і раніше, вважатиметься порушенням. Тільки ось відповідальність за порушення Положення № 148 залишилася тільки адміністративна, й то застосовується вона за окремі види порушень.

Відповідно до Проекту Закону України «Про деякі питання застосування фінансових санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки» від 27.12.2018 р. № 9451.

– за неоприбуткування (неповне та/або несвоєчасне оприбуткування) в касах готівки – у двократному розмірі неоприбуткованої (не в повному обсязі та/або несвоєчасно оприбуткованої) суми;

– за перевищення встановлених лімітів залишку готівки в касах – у розмірі 100 % від виявленої понадлімітної суми;

Указ № 436 – передбачав штраф у двократному розмірі.

– за перевищення встановлених строків використання виданої під звіт готівки, а також за видачу готівкових коштів під звіт без повного звітування за раніше видані кошти – у розмірі 25 % виданих підзвітних сум;

– за проведення готівкових розрахунків (крім розрахунків, проведених із застосуванням РРО) без видачі одержувачем готівкових коштів документа встановленої форми і змісту (квитанції до ПКО, розрахункової квитанції, іншого передбаченого законодавством документа), який підтверджує сплату особою готівкових коштів, – у розмірі сплачених коштів.

У Підприємства «ХХХ» найчастіше придбання цінностей здійснюється через підзвітну особу у підприємства-продавця. Підставою для здійснення операцій з придбання цінностей і оплати послуг між юридичними особами, є договір у письмовій формі, в якому передбачено, що розрахунки між партнерами здійснюються готівковими грошовими коштами через підзвітну

особу підприємства.

Підтвердженням такої угоди може бути і обмін листами, телеграмами, телефонограмами, та іншими документами, підписаними уповноваженими представниками сторін. Дотримання передбаченої форми відносин необхідне для підтвердження правової основи віднесення витрат на відрядження до складу витрат.

При придбанні запасів і товарно-матеріальних цінностей у юридичної особи через підзвітну особу підприємства, направленої на підприємство - постачальник (продавець), підзвітній особі можуть бути видані документи про наявність ділових відносин між сторонами:

- договори купівлі-продажу;
- рахунок-фактура;
- накладна на відпуск ТМЦ, податкова накладна;
- товарно-транспортна накладна;
- акт купівлі-продажу цінностей.

В Плані рахунків для обліку розрахункових операцій з дебіторами зосереджені в Класі 3, а з кредиторами – відповідно в класі 6. Через це рахунки 37 «Розрахунки з різними дебіторами» і 68 «Розрахунки за іншими операціями» можуть мати одночасно дебетове і кредитове сальдо та будуть відображені в балансі розгорнуто: в активі та пасиві відповідно [43].

Рахунок 37 «Розрахунки з різними дебіторами», на ньому ведеться облік розрахунків за поточною дебіторською заборгованістю з різними дебіторами за авансами, виданими, нарахованими доходами, за претензіями, за відшкодуванням завданих збитків, за позиками членів кредитних спілок та за іншими операціями. За дебетом рахунка 37 «Розрахунки з різними дебіторами» відображається виникнення дебіторської заборгованості, за кредитом – її погашення. Рахунок 37 «Розрахунки з різними дебіторами» має такі субрахунки:

- 371 «Розрахунки за виданими авансами»;
- 372 «Розрахунки з підзвітними особами»;

- 373 «Розрахунки за нарахованими доходами»;
- 374 «Розрахунки за претензіями»;
- 375 «Розрахунки за відшкодування завданих збитків»;
- 376 «Розрахунки за позиками членів кредитних спілок»;
- 377 «Розрахунки з іншими дебіторами»;
- 378 «Розрахунки з державними цільовими фондами»;
- 379 «Розрахунки за операціями з деривативами».

У Підприємства «ХХХ» облік розрахунків з підзвітними особами ведуть на субрахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами» – це працівники підприємства, особи які отримали з каси кошти для господарських потреб, і особи які займаються реалізацією продукції.

Розрахунки з підзвітними особами відносяться до розрахунків підприємства з поточної дебіторської заборгованості. Для забезпечення необхідної точності за даним субрахунком можуть відкритися субрахунки третього порядку, наприклад: 3721 «Розрахунки з підзвітними особами у національній валюті», 3722 «Розрахунки з підзвітними особами за відрядженнями в іноземній валюті», 3723 «Розрахунки за витратами на господарські потреби» та інші субрахунки.

У табл. 2.4 розглянуто відображення в бухгалтерському обліку основних операцій при отриманні коштів під звіт і повернення їх.

Таблиця 2.4

Кореспонденція рахунків з відображення розрахунків з підзвітними особами

Зміст господарських операцій	Кореспондуючі рахунки	
	Дт	Кт
А	1	2
Видані з каси готівкові грошові кошти підзвітній особі у національній валюті на службове відрядження.	372	301
Видані з каси готівкові грошові кошти підзвітній особі у національній валюті на господарські потреби (придбання товару).	372	301
Отримані грошові кошти з поточного рахунку в банку для видачі підзвітній особі на господарські потреби.	301	311

Продовж. табл. 2.4

А	1	2
Видані готівкові кошти з каси для видачі підзвітній особі на господарські потреби.	372	301
Видані готівкові грошові кошти підзвітній особі на господарські потреби за грошовим чеком з поточного рахунка в банку.	372	311
Видані з каси готівкові грошові кошти підзвітній особі (1) для перерахування поштовим переказом підзвітній особі (2) що перебуває у відрядженні.	372	301
Перераховано готівкові грошові кошти, отримані підзвітною особою (1) підзвітній особі (2), що перебуває в службовому відрядженні, поштовим переказом з повідомленням про вручення через відділення «Укрпошта».	333	372
Отримані підзвітною особою (2), яка перебуває у відрядженні, з каси поштового відділення «Укрпошта» перераховані йому відрядні, про що свідчить отримане підприємством повідомлення «Укрпошти».	372	333
Віднесена на витрати вартість послуг «Укрпошта» з пересиланням готівки підзвітній особі (2)	92	372
Перераховані готівкові грошові кошти підзвітній особі на господарські потреби гарантованим платіжним дорученням з поточного рахунка в банку.	372	311
Отримані грошові кошти у валюті з валютного рахунка підприємства для видачі коштів у валюті відрядженому за межі України й оприбутковані	302	312
Видані відрядженому з каси готівкові грошові кошти в іноземній валюті	3722	302
Витрати на службове відрядження підзвітної особи, метою якого було придбання товарів, віднесені на вартість придбаного товару без ПДВ	281	3721
Відображена сума податкового кредиту з ПДВ у витратах на відрядження	641	3721
Повернення невикористаних грошей підзвітною особою в касу підприємства	301	3721
У разі якщо підзвітна особа у встановлений термін не повернула гроші, сума заборгованості утримується з його заробітної плати	661	3721
Підзвітній особі відшкодована перевитрата грошей	3721	301
Нараховано штраф за несвоєчасне повернення готівки	948	6422
Перерахована з поточного рахунку підприємства в банку сума штрафу до бюджету	6422	311

При оприбуткуванні матеріальних цінностей, придбаних за рахунок грошових коштів, виданих під звіт на адміністративно – господарські потреби, потрібно керуватися наявною правовою базою, стандартами бухгалтерського обліку 9 «Запаси» і 16 «Витрати» (табл. 2.5).

Сальдо на рахунку вказує на залишки одержаних під звіт авансів, за якими ще не надано звіти і може бути як дебетовим так і кредитовим. Такі

показники відображаються в балансі розгорнуто: дебетове сальдо – в складі оборотних активів, кредитове сальдо – в складі зобов'язань підприємства.

Таблиця 2.5

Бухгалтерський облік з підзвітними особами при придбанні запасів і товарно-матеріальних цінностей

Зміст господарських операцій	Кореспондуючі рахунки	
	Дт	Кт
Оприбутковані на склад отримані виробничі запаси від підзвітних осіб на основі Звіту про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт з придбання запасів, без ПДВ	201	3723
Відображена сума податкового кредиту з ПДВ	641	3723
Списані витрати на відрядження на вартість запасів на підставі Звіту про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт за витратами на відрядження	201	3721
Нарахована сума податкового кредиту з ПДВ у витратах на відрядження	641	3721
Списана частина витрат на відрядження на вартість запасів на підставі Звіту про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт, віднесена на вартість придбаних запасів	201	3721
Нарахована сума податкового кредиту з ПДВ у витрати на відрядження	641	3721

По дебету рахунка 37 субрахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами» відображаються суми, видані (перераховані) в підзвіт, а також відшкодування перевитрат, у кореспонденції з кредитом рахунків обліку грошових коштів.

За кредитом субрахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами» відображають списання підзвітних сум, яке може відбуватися шляхом повернення грошей в касу, віднесення на витрати виробництва.

Виконання розрахунків з підзвітною особою при проведенні бартерних операцій в бухгалтерському обліку за другим вищезгаданим варіантом відображається таким чином, як наведено у табл. 2.6.

При проведенні розрахунків готівкою через підзвітних осіб необхідно враховувати обмеження суми якою дозволено за один раз проводити вищезгадані розрахунки.

Таблиця 2.6

**Бухгалтерський облік з підзвітними особами при здійсненні бартерних
(товарообмінних) операцій з обміну запасами**

Зміст операції	Кореспонденція рахунки		Сума, грн
	Дт	Кт	
Відвантажені запаси	361	701	11400,00
Відображені податкові зобов'язання з ПДВ	701	641	1900,00
Списана на матеріальні витрати облікова вартість відвантаженої продукції	80	205	9000,00
Списана на фінансовий результат сума отриманого прибутку	701	791	9500,00
Списана на фінансовий результат собівартість реалізованої продукції	791	901	9000,00
Видана під звіт експедитору готівка для витрат на відрядження.	3721	301	120,00
Видана під звіт експедитору готівка для здійснення розрахунків з партнером	3723	301	1200,00
Перераховані кошти транспортній організації на послуги з перевезення запасних частин	371	311	240,00
Відображена сума податкового кредиту за послуги транспортної організації	641	644	40,00
Оприбуткована доставлена підзвітною особою отримана продукція (запчастини для автомобілів), без ПДВ	207	631	9500,00
Нарахована сума податкового кредиту з ПДВ за отриманою продукцією	644	631	1900,00
Отримані запасні частини на вартість виданого грошового авансу підзвітній особі.	207	3723	1000,00
Відображено податковий кредит з ПДВ за отриманою продукцією	641	3723	200,00
Списана вартість послуг транспортної організації на собівартість придбаних запчастин	207	631	200,00
Нарахована сума податкового кредиту з ПДВ за послугами транспортної організації	644	631	40,00
Переведення авансу транспортної організації в залік заборгованості	631	671	240,00
На вартість запчастин списані витрати на відрядження експедитора	207	3721	120,00
Зроблений залік заборгованості учасників бартерної операції	631	361	12600,00

Інформація про граничні норми добових витрат в Україні та за кордоном для працівників підприємств усіх форм власності, які направляються у відрядження підприємствами, що повністю або частково утримуються за рахунок бюджетних коштів наведена в табл. 2.7.

Граничні норми добових витрат у 2018 – 2023 рр.

Витрати	У межах України		За кордон
	Розмір	Сума	Розмір
Витрати, не підтвержені документально, на харчування та фінансування інших власних потреб фізичної особи (добові витрати)	2018 рік		
	0,1 розміру МЗП, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року, в розрахунку за кожен календарний день	372,30 грн	80 євро (за офіційним обмінним курсом гривні до євро, установленим Національним банком України)
	2019 рік		
	0,1 розміру МЗП, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року, в розрахунку за кожен календарний день	417,30 грн	80 євро (за офіційним обмінним курсом гривні до євро, установленим Національним банком України)
	2020 рік		
	0,1 розміру МЗП, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року, в розрахунку за кожен календарний день	472,30	80 євро (за офіційним обмінним курсом гривні до євро, установленим Національним банком України)
	2021 рік		
	0,1 розміру МЗП, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року, в розрахунку за кожен календарний день	600	80 євро (за офіційним обмінним курсом гривні до євро, установленим Національним банком України)
	2022 рік		
	0,1 розміру МЗП, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року, в розрахунку за кожен календарний день	650	80 євро (за офіційним обмінним курсом гривні до євро, установленим Національним банком України)
2023 рік			
0,1 розміру МЗП, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року, в розрахунку за кожен календарний день	670	80 євро (за офіційним обмінним курсом гривні до євро, установленим Національним банком України)	

Тож варто відмітити, що відповідно до Закону України Про Державний бюджет на 2022 рік від 2 грудня 2021 р. № 1928-IX, з 1 січня 2022 р. змінено граничні норми добових витрат на відрядження. На підставі того, що мінімальна заробітна плата станом на 1 січня у відповідності до Держбюджету на 2022 рік становить 6500,00 грн, максимальний неоподаткований розмір добових витрат для відряджень у 2022 р. становить:

- у межах території України – 650,00 грн;
- за кордоном – 80 євро.

Відповідно до Закону України Про Державний бюджет на 2023 рік від 3 листопада 2022 р. № 2710-IX, з 1 січня 2023 р. змінено граничні норми добових витрат на відрядження. На підставі того, що мінімальна заробітна плата станом на 1 січня у відповідності до Держбюджету на 2023 рік становить 6700,00 грн, максимальний неоподаткований розмір добових витрат для відряджень у 2023 р. становитиме:

- у межах території України – 670,00 грн;
- за кордоном – 80 євро.

Тож в 2023 р. у порівнянні з 2022 р. змінився максимальний розмір добових тільки по Україні – з 650,00 грн до 670,00 грн.

Зауважимо, що наведені норми встановлено для працівників підприємств усіх форм власності, крім державних службовців та осіб, які направляються у відрядження підприємствами, що повністю або частково утримуються за рахунок бюджетних коштів, для яких постановою Кабінета Міністрів України від 2 лютого 2011 р. № 98 встановлені окремі норми.

В табл. 2.8 показано відображення в бухгалтерському обліку своєчасно не повернутих коштів.

Таблиця 2.8

Відображення в обліку своєчасно не повернених коштів

Зміст операції	Бухгалтерський облік		Сума (грн)
	Дт	Кт	
Виплачено аванс на відрядження	372	301	1000
Відображено витрати на відрядження	91	372	900
Нараховуємо штраф через три дні після повернення з відрядження за несвоєчасне повернення коштів	661	641/ ПДФО	15,00
Нараховуємо податок на доходи фізичних осіб із суми не повернених своєчасно коштів	661	641/ ПДФО	17,65
Утримаємо із зарплати борг працівника перед підприємством за наказом директора згідно зі ст. 127 КЗпП	661	372	100,00
Перераховуємо до бюджету суму податку та штрафу	641/ ПДФО	311	32,65

В умовах автоматизованої обробки інформації бухгалтерського обліку бухгалтерська інформація використовується більш широко, ніж при ручній обробці даних. Використання засобів автоматизації дозволяє практично повністю вирішити проблему точності та оперативності інформації. Протягом декількох хвилин можуть бути підготовлені різноманітні і деталізовані дані, які необхідні для прийняття ефективних управлінських рішень [56].

Підприємство обрало такий варіант автоматизації бухгалтерського обліку як використання серійного програмного продукту. Такі програми сильно відрізняються за якістю і розраховані на дуже широкий спектр споживачів. Вони мають достатньо розвинуті засоби орієнтовані на конкретні особливості обліку підприємства, проте буде потрібна деяка адаптація бухгалтерського обліку до особливостей комп'ютерної технології обліку [56].

Якщо впровадження здійснюється спеціалізованою фірмою, воно звичайно супроводжується навчанням персоналу, налагодженням програмного продукту і його супроводу протягом деякого часу. У Підприємства «XXX», використовують універсальну бухгалтерську програму «1С: Бухгалтерія».

Для накопичення інформації про множину однотипних об'єктів використовуються довідники.

Основними довідниками, якими будемо користуватися є: «Співробітники», «Податки та збори», «Рахунки нашого підприємства».

Довідник «Співробітники» призначений для зберігання інформації про співробітників, які працюють в організації. Він використовується як при виписці первинних документів, так і для ведення аналітичного обліку за бухгалтерськими рахунками 372 «Розрахунки з підзвітними особами», 66 «Розрахунки за виплатами працівникам». В довіднику «Співробітники» співпрацівників можна об'єднати в довільні групи і підгрупи. Реквізити діалогової форми перегляду і редагування даних про конкретного співробітника згруповані на декількох закладках (додаток Г.1).

Для обліку розрахунків з підзвітними особами в програмі «1С: Підприємство» призначені наступні документи: «Прибуткова накладна»,

«Видатковий касовий ордер», «Прибутковий касовий ордер», «Авансовий звіт». Факт видачі коштів підзвіт реєструється документом «Видатковий касовий ордер» (додаток Г.2), повернення невикористаних коштів підзвітною особою в касу підприємства оформлюється за допомогою документа «Прибутковий касовий ордер».

Аналітичний облік розрахунків з підзвітними особами ведеться відповідно до довідника «Співробітники». Аналітичний облік витрат по розрахунках з підзвітними особами ведуть окремо по кожній авансовій видачі позиційним способом.

По дебету рахунка 372 «Розрахунки з підзвітними особами» відображаються суми видані під звіт, у кореспонденції з кредитом рахунків обліку грошових коштів.

Через підзвітних осіб здійснюються найрізноманітніші платежі, тому витрачені підзвітні суми, списані з кредиту субрахунку 372 знайдуть відображення по дебету відповідних рахунків: 20, 21, 22, 15, 23, 24, 91, 92, 93, 94, 30, 31, 33, 66, 63, 68, 99.

Вихідна звітність в програмі «1С: Бухгалтерія» знаходиться в «Звітах».

В нашій роботі будуть необхідні такі звіти: оборотно-сальдова відомість, аналіз рахунка по субконто, оборотно-сальдова відомість по рахунку 372, головна книга, журнал-ордер (додаток Г.3).

На підставі всього вище сказаного можна зробити висновок, що автоматизована система обробки облікової інформації є оперативною, підвищує достовірність відображення інформації, розширює можливості прийняття більш об'єктивних фінансових і управлінських рішень та поліпшує якість роботи як кожного окремого бухгалтера, так і бухгалтерії в цілому, тому її доцільно здійснити в господарстві.

«Головна книга» – використовується для виведення оборотів та залишків рахунку за кожен місяць при підбитті підсумків та складання звітності.

Звіт «Аналіз рахунку по субконто» містить підсумкові суми обігів рахунку в кореспонденції з іншими рахунками за звітний квартал року, а також

залишки на рахунку станом на початок і кінець періоду в розрізі об'єктів аналітичного обліку, Так як рахунок 372 має аналітику, то маємо можливість сформулювати даний звіт (додаток Г.4).

«Журнал-ордер відомість по субконто» застосовується для рахунків, на яких ведеться аналітичний облік по субконто, для отримання для кожного виду субконто, дебетових та кредитових оборотів, а також розгорнутого та згорнутого сальдо на початок та кінець обраного періоду.

Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [43] фінансова звітність підприємства включає п'ять річних форм:

- 1) Звіт про фінансовий стан (ф. № 1);
- 2) Звіт про сукупний дохід (ф. № 2);
- 3) Звіт про рух грошових коштів (ф. № 3);
- 4) Звіт про власний капітал (ф. № 4);
- 5) Примітки до річної фінансової звітності (ф. № 5).

У Звіті про фінансовий стан Підприємства «XXX» суми дебіторської заборгованості відображаються в різних рядках залежно від її видів.

У статті «Довгострокова дебіторська заборгованість» відображається заборгованість фізичних та юридичних осіб, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу.

У додатковій статті «Векселі одержані» відображається заборгованість покупців, замовників та інших дебіторів за відвантажену продукцію (товари), інші активи, виконані роботи та надані послуги, яка забезпечена векселями. Інформація щодо зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

У статті «Дебіторська заборгованість за продукцію товари, роботи, послуги» відображається заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи або послуги (крім заборгованості, яка забезпечена векселем, якщо така інформація наводиться в окремій статті), скоригована на резерв сумнівних боргів (нетто).

У статті «Дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими

авансами» відображається сума авансів, наданих іншим підприємствам, а також сума авансового внеску з податку на прибуток у випадках передбачених законодавством.

У статті «Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом» відображається дебіторська заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплата за податками, зборами та іншими платежами до бюджету. Окремо наводиться дебіторська заборгованість з податку на прибуток.

У додатковій статті «Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів» відображається сума нарахованих дивідендів, процентів, роялті тощо. Інформація щодо суми зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу.

У додатковій статті «Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків» відображається заборгованість пов'язаних сторін та дебіторська заборгованість із внутрішніх розрахунків, зокрема між учасниками групи тощо.

У статті «Інша поточна дебіторська заборгованість» відображається заборгованість дебіторів, яка не відображена в окремих статтях щодо розкриття інформації про дебіторську заборгованість або яка не може бути включена до інших статей дебіторської заборгованості та яка відображається у складі оборотних активів.

Показники дебіторської заборгованості наводяться у балансі за вартістю, яка визначається згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» [74], затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 08 жовтня 1999 року № 237, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 25 жовтня 1999 року за № 725/4018 (зі змінами).

2.3. Податкові аспекти обліку розрахунків з підзвітними особами

Облік розрахунків з підзвітними особами на підприємстві ведеться з використанням субрахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами». По дебету субрахунку відображаються суми, видані працівникам підприємства під звіт. По кредиту списання виданих коштів – згідно з поданими авансовими звітами. Аналітичний облік ведеться за субрахунками третього порядку, наприклад В. Пантелєєв рекомендує такі субрахунки: 3721 «Розрахунки з підзвітними особами за службовими відрядженнями у національній валюті», 3722 «Розрахунки з підзвітними особами за відрядженнями в іноземній валюті», 3723 «Розрахунки за витратами на господарські потреби» та інші. Субрахунок 372 активно-пасивний, тобто сальдо на цьому субрахунку може бути як дебетовим, так і кредитовим. Дебетове сальдо вказує на залишки одержаних підзвіт авансів, по яких ще не подано звіти (заборгованість підзвітних осіб перед підприємством). Кредитове сальдо відображає заборгованість підприємства підзвітній особі після подання нею авансового звіту, якщо документально підтверджені витрати підзвітної особи перевищують виданий їй раніше аванс.

При цьому в балансі підприємства залишки рахунка 37 відображаються розгорнуто як по дебету (в складі оборотних активів), так і по кредиту (в складі зобов'язань). Виданий підзвітній особі грошовий аванс з каси підзвіт спричиняє збільшення дебіторської заборгованості підприємства [2].

Основні законодавчо-нормативні акти, якими слід керуватися для правильного ведення обліку розрахунків з підзвітними особами такі: Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [73], Інструкція про службові відрядження в межах України та за кордон від 13 березня 1998 р. № 59 [44; 79], Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження форми Звіту про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт та Порядку його складання» від 28 вересня 2015 р. № 841 [65], Постановою КМУ «Про суми та склад витрат на відрядження державних службовців, а також інших

осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів» від 02 лютого 2011 р. № 98 [77].

Керівник підприємства може встановлювати додаткові обмеження щодо сум та цілей використання коштів, наданих на відрядження: витрат на найм житлового приміщення, на побутові послуги, транспортні та інші витрати. Ці обмеження запроваджуються наказом (розпорядженням) керівника підприємства. Підприємство, що відряджає працівника, зобов'язане ознайомити його з кошторисом витрат (або з довідкою-розрахунком на виданий аванс, складеною за довільною формою), а також з вимогами нормативно-правових актів стосовно звітування про використання коштів, виданих на відрядження. Залишок коштів понад суму, витрачену згідно із звітом про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт, підлягає поверненню працівником до каси або зарахуванню на відповідний рахунок підприємства, установи, організації, що їх видали (у разі відрядження за кордон – у грошових одиницях, в яких було видано аванс), у встановленому законодавством порядку [87].

Строк відрядження визначається керівником, але не може перевищувати в межах України 30 календарних днів, за кордон – 60 календарних днів. Окремі аспекти оподаткування коштів, наданих на відрядження і не повернутих у встановлений строк або надміру витрачених, встановлено підпунктом 170.9.1 пункту 170.9 статті 170 розділу IV Податкового кодексу України (далі – ПКУ) [73].

Згідно пп. 170.9.1 ПКУ для працівників підприємств усіх форм власності (крім державних службовців та осіб, які направляються у відрядження підприємствами, що повністю або частково утримуються за рахунок бюджетних коштів), витрати, не підтвержені документально, на харчування та фінансування інших власних потреб фізичної особи (добові витрати) у межах України складають 0,2 розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року, в розрахунку за кожен календарний день. За кордон розмір складає 0,75 розміру мінімальної

заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року, в розрахунку за кожен календарний день [73].

Будь-які витрати на відрядження не включаються до оподаткованого доходу платника податку за наявності документів, що підтверджують зв'язок такого відрядження з господарською діяльністю роботодавця/сторони, що відряджає. Якщо платник податку не повертає суми надміру витрачених коштів протягом звітного місяця, на який припадає граничний строк (до закінчення третього або п'ятого, а в окремих випадках десятого чи двадцятого банківського дня, що настає за днем, у якому платник податку завершує відрядження або завершує виконання окремої цивільно-правової дії за дорученням та за рахунок податкового агента платника податку, що надав кошти Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження форми Звіту про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт та Порядку його складання» під звіт), то така сума підлягає оподаткуванню податком на доходи фізичних осіб відповідно до пункту 167.1 статті 167 розділу IV ПКУ за рахунок будь-якого оподаткованого доходу (після його оподаткування) за відповідний місяць [65].

У разі недостатності суми доходу – за рахунок оподатковуваних доходів наступних звітних місяців до повної сплати суми такого податку. Пунктом 170.9 ПКУ [73] встановлено строки подання звіту, в той час як строки повернення невикористаних коштів визначено у п. 2.11 Постанови НБУ «Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» від 29.12.2017 р. № 148 [78]: готівка видається під звіт:

1) на закупівлю сільськогосподарської продукції та заготівлю вторинної сировини на строк не більше 10 робочих днів;

2) на закупівлю брухту чорних металів і брухту кольорових металів - на строк не більше 30 робочих днів від дня видачі готівки під звіт;

3) на всі інші виробничі (господарські) потреби - на строк не більше двох робочих днів, включаючи день отримання готівки під звіт.

Підзвітна особа має право продовжити строк використання виданих під звіт коштів, якщо готівка одночасно видана як на відрядження, так і для вирішення в цьому відрядженні виробничих (господарських) питань (у тому числі для закупівлі сільськогосподарської продукції в населення та заготівлі вторинної сировини, у тому числі брухту чорних металів і брухту кольорових металів). Строк використання такої готівки продовжується до завершення строку відрядження.

Видача підзвітній особі готівки під звіт проводиться за умови звітування нею у встановленому порядку за раніше отримані під звіт суми.

Звітування за одержану під звіт або на відрядження готівку здійснюється відповідно до законодавства України.

Отже, підзвітні особи, які скеровуються у відрядження повинні не лише уміти вирішувати поточні виробничо-господарські завдання підприємства, але й бути обізнаними із чинною законодавчо-нормативною базою, що регулює дане питання для недопущення перевитрат та невчасного повернення невтрачених коштів. Належно організований облік розрахунків з підзвітними особами в аспекті документування та відображення операцій на рахунках бухгалтерського обліку дозволить забезпечити достовірність звітних показників в аспекті дебіторської заборгованості та зобов'язань підприємства перед підзвітними особами.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

3.1. Оцінка фінансово-економічного стану суб'єкта господарювання

Аналіз фінансових результатів і рентабельності є одним із найважливіших напрямків оцінки ефективності виробничо-фінансової діяльності підприємства. Фінансовим результатом діяльності підприємства може бути прибуток або збиток [93].

Види і послідовність процесу формування фінансових результатів Підприємства «XXX» за 2019 – 2021 рр. проаналізовано в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Фінансові результати діяльності Підприємства «XXX» за 2019 – 2021 рр.

Показники	2019 р.		2020 р.		2021 р.		2021 р. у % до 2019 р.
	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	
А	1	2	3	4	5	6	7
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	838151	X	512005	X	1078715	X	128,7
Операційні витрати у тому числі:	823508	100,0	620878	100,0	1101727	100,0	133,8
а) собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	618675	75,1	472493	76,1	700061	63,5	113,2
б) адміністративні витрати	34641	4,2	24454	3,9	26825	2,4	77,4
в) витрати на збут	110994	13,5	35424	5,7	54985	5,0	49,5
г) інші операційні витрати	59198	7,2	88507	14,3	319856	29,0	540,3
Валовий прибуток	219476	X	39512	X	378654	X	172,5
У % до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції	X	26,2	X	7,7	X	35,1	X
Інші операційні доходи	85996	X	270974	X	618841	X	719,6
Прибуток від операційної діяльності	100638	X	162101	X	595829	X	592,1
Фінансові та інвестиційні доходи	3194	X	102008	X	17543	X	549,2

Продовж. табл. 3.1

A	1	2	3	4	5	6	7
Фінансові та інвестиційні витрати	11943	X	29388	X	16618	X	139,1
Прибуток до оподаткування	91889	X	234721	X	596754	X	649,4
Чистий прибуток	91889	X	234721	X	596754	X	649,4
У % до чистого доходу від реалізації продукції	X	11,0	X	45,8	X	55,3	X
У % до валового прибутку	X	41,9	X	594,0	X	157,6	X

Аналізуючи розрахунки табл. 3.1 варто відмітити наступне, за 2019 – 2021 рр. спостерігається тенденція до зростання сум чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). В 2021 р. порівняно з 2019 р. чистий дохід від реалізації продукції Підприємства «XXX» збільшився з 838 млн 151 тис. грн до 1 млрд 78 млн 715 тис. грн, або на 28,7 %.

Поряд з цим відмічаємо зростання величини операційних витрат підприємства з 823 млн 508 тис. грн до 1 млрд 101 млн 727 тис. грн, або на 33,8 %. При цьому собівартість реалізованої продукції збільшилася на 13,2 %, інші операційні витрати – в 5,4 разів. В той же час адміністративні витрати скоротилися на 22,6 в. п., а витрати на збут – на 50,5 в. п.

Все це призвело до змін в структурі операційних витрат. Так в 2019 р. в загальній сумі операційних витрат 75,1 % займала собівартість продукції; 13,5 % - витрати на збут; 7,2 % – інші операційні витрати та 4,2 % – адміністративні витрати. В 2021 р. в загальній сумі операційних витрат 63,5 % займала собівартість продукції, що на 11,6 в. п. менше, ніж в 2019 р., 29,0 % – інші операційні витрати; 5,0 % – витрати на збут та 2,4 % – адміністративні витрати.

Все це обумовило зростання величини валового прибутку з 219 млн 476 тис. грн в 2019 р. до 378 млн 654 тис. грн. Таким чином, в 2019 р. питома вага валового прибутку у загальній сумі чистого доходу склала 26,2 %, а в 2020 р. – 35,1 %.

За останні три роки інші операційні доходи Підприємства «XXX»

збільшилися в 7,2 рази. Таким чином, в 2019 р. прибуток від операційної діяльності становив 100 млн 638 тис. грн, а в 2021 р. прибуток від операційної діяльності склав 618 млн 841 тис. грн. Отже, в 2019 р. чистий прибуток Підприємства «ХХХ» становив 91 млн 889 тис. грн, що склало 41,9 % від величини валового прибутку і 11,0 % – від чистого доходу. В 2021 р. чистий прибуток Підприємства «ХХХ» становив 596 млн 754 тис. грн, що склало 55,3 % від величини чистого доходу та в 1,6 рази перевищувало величину валового прибутку.

Для оцінки стану розрахунків з кредиторами розраховують показники оборотності кредиторської заборгованості, такі як середня тривалість її погашення у днях та коефіцієнт оборотності у разях.

Проведемо оцінку розміру, структури (за видами) і динаміки кредиторської заборгованості Підприємства «ХХХ» за 2019 – 2021 рр. з використанням прийомів горизонтального і вертикального аналізу (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Динаміка та структура кредиторської заборгованості Підприємства «ХХХ» за 2019 – 2021 рр. (станом на кінець року)

Види кредиторської заборгованості	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Зміни (+,-) 2021 р. до 2019 р.		
	сума, тис. грн.	у % до підсумку	сума, тис. грн.	у % до підсумку	сума, тис. грн.	у % до підсумку	суми, тис. грн.	частки, в.п.	у %
Поточна кредиторська заборгованість за:									
товари, роботи, послуги	167867	33,1	68739	24,4	261370	35,1	+93503	+2,1	+55,7
розрахунками з бюджетом	4398	0,9	5606	2,0	1292	0,2	-3106	-0,7	-70,6
розрахунками зі страхування	386	0,1	346	0,1	356	0,0	-30	0,0	-7,8
розрахунками з оплати праці	1375	0,3	1240	0,4	1333	0,2	-42	-0,1	-3,1
за одержаними авансами	306870	60,4	205251	73,0	465283	62,5	+158413	+2,1	+51,6
розрахунками з учасниками	26902	5,3	52	0,02	14702	2,0	-12200	-3,3	-45,3
Всього	507798	100,0	281234	100,0	744336	100,0	+236538	0,0	+46,6

Аналіз даних табл. 3.2 свідчить, що у Підприємства «ХХХ» на кінець

2019 р. наявна кредиторська заборгованість представлена в розмірі 507 млн 798 тис. грн. В структурі кредиторської заборгованості станом на кінець 2019 р. 60,4 % займає заборгованість за одержаними авансами (306 млн 870 тис. грн), 33,1 % – кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги (167 млн 867 тис. грн); 5,3 % – заборгованість за розрахунками з учасниками (26 млн 902 тис. грн); 0,9 % – заборгованість за розрахунками з бюджетом (4 млн 398 тис. грн); 0,3 % – заборгованість за розрахунками з оплати праці (1 млн 375 тис. грн) та 0,1 % – заборгованість за розрахунками зі страхування (386 тис. грн).

У Підприємства «ХХХ» на кінець 2021 р. наявна кредиторська заборгованість представлена в розмірі 744 млн 336 тис. грн. В структурі кредиторської заборгованості станом на кінець 2021 р. 62,5 % (465 млн 283 тис. грн) займає заборгованість за одержаними авансами; 35,1 % (261 млн 370 тис. грн) – кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги; 2 % (14 млн 702 тис. грн) – заборгованість за розрахунками з учасниками, по 0,2 % – заборгованість за розрахунками з бюджетом (1 млн 292 тис. грн) та заборгованість за розрахунками з оплати праці (1 млн 333 тис. грн) та лише 0,05 % – заборгованість за розрахунками зі страхування (356 тис. грн).

Проведені розрахунки вказують на стрімке зростання не лише абсолютних обсягів кредиторської заборгованості підприємства, а і її питомої ваги у зобов'язаннях.

Для оцінки фінансового стану підприємства доцільно розрахувати показники ліквідності (табл. 3.3). Під ліквідністю активів розуміють їх властивість трансформуватися в грошові засоби, а ступінь ліквідності визначається тривалістю періоду, протягом якого таку трансформацію можна здійснити. Чим коротший період, тим вища ліквідність даного активу [4].

За даними табл. 3.3 станом на кінець 2019 р. майже всі відносні показники оцінювання ліквідності не відповідають нормативним значенням. Так значення коефіцієнта абсолютної ліквідності становило 0,0001 (при нормативному $\geq 0,2$). Значення коефіцієнта швидкої ліквідності становило 0,509 (при нормативному $\geq 0,7$). Значення коефіцієнта загальної ліквідності 0,855

(при нормативному $\geq 1,5$). Фактичне значення коефіцієнта платоспроможності становило 0,0001 (при нормативному $\geq 0,1$). І лише значення коефіцієнта критичної ліквідності (0,852) перевищувало норматив 0,8 та значення коефіцієнта покриття запасів (2,468) перевищувало норматив 1,0.

Таблиця 3.3

**Динаміка відносних показників ліквідності та платоспроможності
Підприємства «XXX» за 2019 – 2021 рр.**

Показники	Нормативне значення	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+,-) 2021 р. від 2019 р.
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\geq 0,2$	0,0001	0,0002	0,033	+0,033
Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\geq 0,7$	0,509	0,470	0,448	-0,060
Коефіцієнт загальної ліквідності	$\geq 1,5$	0,855	1,212	1,333	+0,478
Коефіцієнт платоспроможності	$\geq 0,1$	0,000	0,000	0,033	+0,033
Коефіцієнт критичної ліквідності	$\geq 0,8$	0,852	1,205	1,327	+0,475
Коефіцієнт покриття запасів	$\geq 1,0$	2,468	1,634	1,507	-0,961

Станом на кінець 2020 р. майже всі відносні показники оцінювання ліквідності не відповідають нормативним значенням. Так значення коефіцієнта абсолютної ліквідності становило 0,0002 (при нормативному $\geq 0,2$). Значення коефіцієнта швидкої ліквідності становило 0,470 (при нормативному $\geq 0,7$). Значення коефіцієнта загальної ліквідності 1,212 (при нормативному $\geq 1,5$). Фактичне значення коефіцієнта платоспроможності становило 0,0002 (при нормативному $\geq 0,1$). І лише значення коефіцієнта критичної ліквідності (1,205) перевищувало норматив 0,8 та значення коефіцієнта покриття запасів (1,634) перевищувало норматив 1,0.

Станом на кінець 2021 р. майже всі відносні показники оцінювання ліквідності не відповідають нормативним значенням. Так значення коефіцієнта абсолютної ліквідності становило 0,033 (при нормативному $\geq 0,2$). Значення коефіцієнта швидкої ліквідності становило 0,448 (при нормативному $\geq 0,7$).

Значення коефіцієнта загальної ліквідності 1,333 (при нормативному $\geq 1,5$). Фактичне значення коефіцієнта платоспроможності становило 0,033 (при нормативному $\geq 0,1$). І лише значення коефіцієнта критичної ліквідності (1,327) перевищувало норматив 0,8 та значення коефіцієнта покриття запасів (1,507) перевищувало норматив 1,0.

Таким чином, за 2019 – 2021 рр. позитивною є динаміка таких відносних показників ліквідності та платоспроможності: абсолютної ліквідності, загальної ліквідності, платоспроможності, критичної ліквідності. За аналогічний період негативною є динаміка наступних показників ліквідності та платоспроможності: швидкої ліквідності та покриття запасів.

3.2. Аналіз структури та динаміки дебіторської заборгованості

Рівень ділової активності підприємства у розрахункових відносинах в першу чергу характеризується станом дебіторської заборгованості (і зокрема її товарної частини), її розміром та якістю (строками погашення), що має істотний вплив на фінансовий стан суб'єкта господарювання [14].

В процесі аналізу дебіторської заборгованості слід визначати: які зміни мали місце в складі та структурі дебіторської заборгованості на кінець відповідного періоду порівняно з початком, а також зміни у питомій вазі дебіторської заборгованості відносно загальної суми активів підприємства.

Проведемо аналіз складу, структури та динаміки дебіторської заборгованості Підприємства «ХХХ» за 2019 – 2021 рр. в табл. 3.4.

Аналіз даних табл. 3.4 свідчить, що у Підприємства «ХХХ» на кінець 2019 р. наявна дебіторська заборгованість представлена переважно поточною дебіторською заборгованістю в розмірі 578 млн 690 тис. грн. В структурі поточної дебіторської заборгованості 94,2 % (545 млн 18 тис. грн) займає дебіторська заборгованість за продукцію, роботи, послуги; 2,5 % (14 млн 275 тис. грн) – заборгованість за виданими авансами; 2,1 % (11 млн 978 тис. грн) –

інша поточна дебіторська заборгованість; 1,3 % (7 млн 419 тис. грн) – заборгованість перед бюджетом.

Таблиця 3.4

Динаміка та структура поточної дебіторської заборгованості Підприємства «XXX» за 2019 – 2021 рр. (станом на кінець року)

Види дебіторської заборгованості	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+,-) 2021 р. від 2019 р.		
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн.	частки, в. п.	у % до 2019 р.
Дебіторська заборгованість за продукцію, роботи, послуги	545018	94,2	256039	65,0	107420	23,1	-437598	-71,1	-80,3
За виданими авансами	14275	2,5	13295	3,4	267495	57,5	+253220	+55,1	в 18,7 р.
З бюджетом	7419	1,3	6650	1,7	35898	7,72	+28479	+6,4	в 4,8 р.
Інша поточна дебіторська заборгованість	11978	2,1	117630	29,9	54033	11,6	+42055	+9,6	в 4,5 р.
Всього	578690	100,0	393614	100,0	464846	100,0	-113844	0,0	-19,7

В 2021 р. порівняно з 2019 р. поточна дебіторська заборгованість Підприємства «XXX» зменшилася на 113 млн 844 тис. грн, або на 19,7 %. При цьому дебіторська заборгованість за продукцію, роботи, послуги зменшилася на 437 млн 598 тис. грн, або на 80,3 %. В той же час заборгованість за виданими авансами зросла на 253 млн 220 тис. грн, або в 18,7 разів, дебіторська заборгованість з бюджетом зросла на 28 млн 479 тис. грн, або в 4,8 рази, а інша поточна дебіторська заборгованість зросла на 42 млн 55 тис. грн, або в 4,5 рази.

У підсумку, на кінець 2021 р. поточна дебіторська заборгованість Підприємства «XXX» становила 464 млн 846 тис. грн та була представлена дебіторською заборгованістю за виданими авансами – 57,5 % (267 млн 495 тис. грн), дебіторською заборгованістю за продукцію, роботи, послуги – 23,1 % (107 млн 420 тис. грн), іншою поточною дебіторською заборгованістю – 11,6 % (54 млн 33 тис. грн), та заборгованістю з бюджетом – 7,7 % (35 млн 898 тис. грн).

Загалом структуру та динаміку дебіторської заборгованості Підприємства

«XXX» за 2019 – 2021 рр. зображено на рис. 3.1.

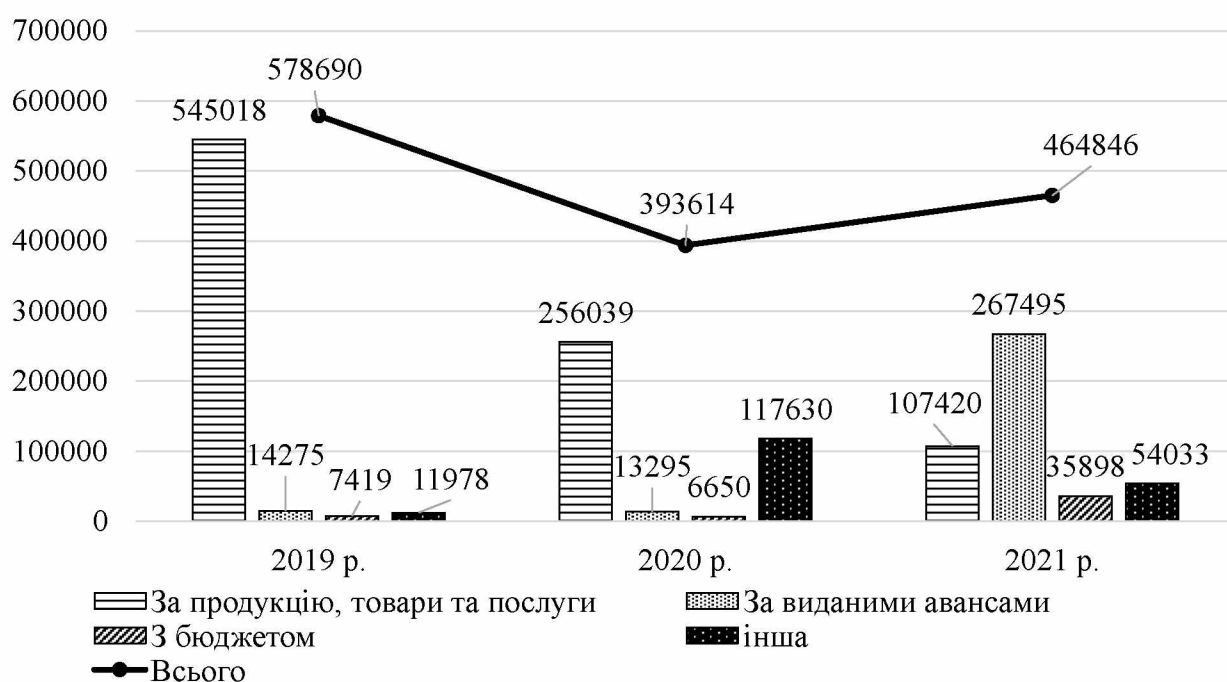

Рис. 3.1. Структура та динаміка дебіторської заборгованості Підприємства «XXX» за 2019 – 2021 рр.

Отже, при скороченні рівня поточної дебіторської заборгованості Підприємства «XXX» в 2021 р. порівняно з 2019 р. відбулося зниження її питомої ваги в складі обігових коштів підприємства, що характеризує підвищення забезпеченості підприємства реальним оборотним капіталом.

Оскільки на фінансовий стан підприємства впливає не стільки значення дебіторської заборгованості, скільки час її повернення, то необхідним в оцінці дебіторської заборгованості є визначення її значення за часом повернення.

В процесі дослідження дебіторської заборгованості необхідним є проведення порівняння зобов'язань, які виникли у Підприємства «XXX» та тих, які виникли у підприємства перед постачальниками та підрядчиками. Необхідним для цього є проведення порівняльного аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості, дані про які за показниками балансу підприємства наведено у табл. 3.5.

В 2019 р., загальна сума дебіторської заборгованості Підприємства «XXX» перевищувала кредиторську на 86 млн 562 тис. грн. В розрізі видів

заборгованості можна сказати, що дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги перевищувала кредиторську – на 377 млн 151 тис. грн, дебіторська заборгованість з бюджетом – на 3 млн 21 тис. грн. В той же час кредиторська заборгованість за одержаними авансами перевищувала дебіторську за виданими авансами – на 292 млн 595 тис. грн., а інша кредиторська заборгованість в 2019 р. була більшою за іншу дебіторську на 1 млн 15 тис. грн,

Таблиця 3.5

**Порівняльна оцінка дебіторської та кредиторської заборгованості
Підприємства «XXX» за 2019 – 2021 рр.**

Види заборгованості	Дебіторська заборгованість	Кредиторська заборгованість	Перевищення заборгованості	
			дебіторської	кредиторської
2019 рік				
За виданими (одержаними) авансами	14275	306870	-	292595
З бюджетом	7419	4398	3021	-
За товари, роботи, послуги	545018	167867	377151	-
Інша заборгованість	27648	28663	-	1015
Всього	594360	507798	86562	-
2020 рік				
За виданими (одержаними) авансами	13295	205251	-	191956
З бюджетом	6650	5606	1044	-
За товари, роботи, послуги	256039	68739	187300	-
Інша заборгованість	117630	1638	115992	-
Всього	393614	281234	112380	-
2021 рік				
За виданими (одержаними) авансами	267495	465283	-	197788
З бюджетом	35898	1292	34606	-
За товари, роботи, послуги	107420	261370	-	153950
Інша заборгованість	54033	16391	37642	-
Всього	464846	744336	-	279490

В 2020 р. загальна сума дебіторської заборгованості Підприємства «XXX» перевищувала кредиторську на 112 млн 380 тис. грн. В розрізі видів заборгованості можна сказати, що дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги перевищувала кредиторську на 187 млн 300 тис. грн, дебіторська заборгованість з бюджетом – на 1 млн 44 тис. грн, інша заборгованість – на 115

млн 992 тис. грн. В той же час кредиторська заборгованість за одержаними авансами в 2020 р. була більшою за дебіторку за виданими авансами на 191 млн 956 тис. грн.

В 2021 р. загальна сума кредиторської заборгованості Підприємства «ХХХ» перевищувала дебіторську на 279 млн 490 тис. грн. В розрізі видів заборгованості можна сказати, що кредиторська заборгованість за одержаними авансами в 2021 р. була більша за дебіторську заборгованість за виданими авансами на 197 млн 788 тис. грн, і кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги перевищувала дебіторську – на 153 млн 950 тис. грн. В той же час дебіторська заборгованість з бюджетом перевищувала кредиторську на 34 млн 606 тис. грн, інша дебіторська заборгованість перевищувала кредиторську на 37 млн 642 тис. грн.

За даними таблиці ми можемо визначити, що протягом 2019 – 2020 рр. рівень дебіторської заборгованості був вищим, ніж сума кредиторської заборгованості. Відповідно у підприємства достатньо середньоліквідних ресурсів для погашення своїх зобов'язань. Станом на кінець 2021 р. рівень дебіторської заборгованості був нижчим, ніж сума кредиторської заборгованості.

Важливим співвідношенням в аналізі грошових потоків організації є співвідношення між оборотністю дебіторської та кредиторської заборгованості. По суті, від цього співвідношення і залежить здатність компанії відповідати за своїми короткостроковими зобов'язаннями.

3.3. Комплексне оцінювання дебіторської заборгованості та напрями поліпшення розрахункових відносин підприємства

В процесі дослідження дебіторської заборгованості необхідним та доцільним є проведення порівняння зобов'язань, які виникли перед Підприємства «ХХХ» з боку покупців та замовників та тих, які виникли у

підприємства перед постачальниками та підрядчиками.

Наступна таблиця дає можливість провести комплексну аналітичну оцінку стану дебіторської та кредиторської заборгованостей Підприємства «XXX» за період 2019 – 2021 рр. (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

**Комплексна аналітична оцінка стану дебіторської заборгованості
Підприємства «XXX» за 2019 – 2021 рр.**

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+,-) 2021 р. від 2019 р.	
				абсолют- не	відносне, %
Вихідна інформація, тис. грн:					
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	838151	512005	1078715	+240564	+28,7
Середньорічна величина дебіторської заборгованості	401384	500893	442433	+41049	+10,2
Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості	387542	486152	429230	+41688	+10,8
Середньорічна величина кредиторської заборгованості	328480	394516	512785	+184306	+56,1
Середньорічна вартість майна (капіталу)	1331054	1581309	1941027	+609974	+45,8
Середньорічна вартість оборотних активів	867968	1093023	1419659	+551691	+63,6
Показники оцінки стану дебіторської заборгованості:					
Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	2,088	1,022	2,438	+0,350	x
Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості, днів	172	352	148	-25	-14,4
Питома вага дебіторської заборгованості в майні, %	30,2	31,7	22,8	-7,4	x
Питома вага поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах, %	44,6	44,5	30,2	-14,4	x
Відношення дебіторської заборгованості до кредиторської, %	122,2	127,0	86,3	-35,9	x
Припадає кредиторської заборгованості на 1 грн дебіторської заборгованості, коп	0,82	0,79	1,16	+0,3	+41,6
Відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	47,9	97,8	41,0	-6,9	-14,4

У 2021 р. порівняно з 2019 р. коефіцієнт оборотності дебіторської

заборгованості збільшився на 0,350 і в 2021 р. становив 2,438. Так, тривалість одного обороту заборгованості дебіторів (поточної та довгострокової) зменшилася з 172 днів в 2019 р. до 148 днів у 2021 р., тобто на 25 днів, або на 14,4 %.

У 2021 р. порівняно з 2019 р. відбулося зменшення питомої ваги дебіторської заборгованості у майні з 30,2 % до 22,8 %, тобто на 7,4 відсоткових пунктів. Питома вага поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах зменшилася з 44,6 % в 2019 р. до 30,2 % в 2021 р., тобто на 14,4 відсоткових пунктів. Такі зміни пояснюються більш швидкими темпами зростання середньорічної вартості майна (на 45,8 %) та темпами збільшення середньорічної вартості оборотного капіталу (63,6 %) порівняно з темпами зростання середньорічної величини дебіторської заборгованості (10,2 %) та поточної величини поточної дебіторської заборгованості (на 10,8 %).

В 2021 р. порівняно з 2019 р. показник, який характеризує відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), зменшився з 47,9 коп. в 2019 р. до 41 коп. в 2021 р., тобто на 6,9 коп., що є наслідком більш повільного зростання величини середньорічної вартості дебіторської заборгованості (10,2 %) порівняно з темпами зростання чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (28,7 %).

В 2019 р. на 1 грн дебіторської заборгованості припадало 82 коп. середньорічної величини кредиторської заборгованості, а в 2021 р. – 1 грн 16 коп. Такі зміни пояснюються випереджаючими темпами зростанням середньорічної вартості кредиторської заборгованості порівняно з темпами зростання середньорічної вартості дебіторської заборгованості.

Підсумовуючи, проведені розрахунки, зазначимо те, система аналізу та управління дебіторською заборгованістю вимагає постійного контролю за рядом параметрів. До них відносяться: період обороту заборгованості; структура заборгованості за різними ознаками; схеми розрахунків з контрагентами і можливість їх уніфікації; схема контролю і принципи

резервування сумнівних боргів; система заходів, яка стосується несумлінних покупців тощо.

Проведемо розрахунок впливу факторів на зміну тривалості одного обороту поточної дебіторської заборгованості Підприємства «XXX» за 2019 – 2021 рр. (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Розрахунок впливу факторів на зміну тривалості обороту поточної дебіторської заборгованості Підприємства «XXX», 2019 – 2021 рр.

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+,-) 2021 р. від 2019 р.	
				абсолютне, тис. грн	відносне, %
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	838151	512005	1078715	+240564	+28,7
Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості	387542	486152	429230	+41688	+10,8
Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	2,163	1,053	2,513	+0,350	X
Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості, днів	166	342	143	-23	-13,9

На зміну оборотності дебіторської заборгованості впливають два фактори:

- 1) середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості;
- 2) чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Факторний аналіз тривалості одного обороту поточної дебіторської заборгованості за календарні роки проводиться з використанням детермінованої моделі:

$$T=(360*ДЗ)/ЧД \quad (3.1)$$

Для визначення впливу факторів на зміну тривалості одного обороту поточної дебіторської заборгованості за 2019 – 2021 рр. доцільно використати спосіб ланцюгових підстановок.

$$T_{ум} = (360*ДЗ_1)/ЧД_0 = 184 \quad (3.2)$$

Тоді, загальна зміна (+,-) тривалості одного обороту дебіторської

заборгованості, днів:

$$\Delta T = T_1 - T_0 = 143 - 166 = - 23 \quad (3.3)$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) середньорічної вартості дебіторської заборгованості:

$$\Delta T_{\text{дз}} = T_{\text{ум}} - T_0 = 184 - 166 = +18 \quad (3.4)$$

2) чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (робіт, послуг):

$$\Delta T_{\text{чд}} = T_1 - T_{\text{ум}} = 143 - 184 = - 41 \quad (3.5)$$

Аналізуючи дану таблицю, можна зробити висновок, що в 2021 р. порівняно з 2019 р. відбулося збільшення коефіцієнта обертання дебіторської заборгованості на 0,350 пунктів та відповідне зменшення тривалості обороту дебіторської заборгованості з 166 днів у 2019 р. до 143 днів у 2021 р., тобто на 23 дні, або на 13,9 %, що є позитивним фактором. Вказані зміни показників свідчать про прискорення оборотності поточної дебіторської заборгованості підприємства, що пояснюється більш швидкими темпами зростання чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (28,7 %) порівняно з темпами зростання середньорічної вартості дебіторської заборгованості (10,8 %). Уповільнення оборотності поточної дебіторської заборгованості в 2021 р. порівняно з 2019 р. на 23 дні відбулося під впливом наступних факторів. В результаті зростання середньорічної вартості поточної дебіторської заборгованості тривалість одного обороту збільшилася на 18 днів. Одночасно за рахунок збільшення чистого доходу тривалість одного обороту скоротилася на 41 день.

Проведемо аналіз дебіторської заборгованості Підприємства «ХХХ» в табл. 3.8 із застосуванням методики, яка використовується на сьогоднішній день. Отже, з даних розрахунків чітко видно, що середній термін заборгованості з продажу зменшувався з 150 днів у 2019 році до 61 дня у 2021 році. Це пояснюється тим, що середній обсяг щоденного продажу зростає, а середньорічна величина дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги скорочується. Так рівень ADS становив відповідно 2 млн 328 тис. грн в 2019 р., 1 млн 422 тис. грн в 2020 р. та 2 млн 996 тис. грн в 2021 р.

Таблиця 3.8

Аналіз кредитної політики Підприємства «XXX» за 2019 – 2021 рр.

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021 р. від 2019 р.
Дебіторська заборгованість на початок року	155141	545018	256039	+100898
Дебіторська заборгованість на кінець року	545018	256039	107420	-437598
Виручка від реалізації продукції	838151	512005	1078715	+240564
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	618675	472493	700061	+81386
Середня дебіторська заборгованість за рік	350080	400529	181730	-168350
Середній обсяг щоденного продажу (ADS), тис. грн	2328	1422	2996	+668
Середній термін заборгованості з продажу (DSO), днів	150	282	61	-90
Інвестиції у дебіторську заборгованість, тис. грн	258409	369619	117938	-140470

Розрахуємо обсяг інвестицій, які будуть частково покривати дебіторську заборгованість за товари, роботи, послуги, з даних розрахунків можна сказати, що потрібно залучати інвестиції в таких обсягах: 2019 р. – 258 млн 409 тис. грн, 2020 р. – 369 млн 619 тис. грн та відповідно 2021 р. – 117 млн 938 тис. грн.

Розрахунок відсотку знижки, що може надаватися покупцям Підприємства «XXX» на кожну тисячу гривень проводимо в табл. 3.9.

Нами було запропоновано запровадження системи знижок для покупців. Для цього необхідно визначити найбільш вигідний для підприємства варіант. Розглянемо доцільність впровадження знижок на рівні 5, 10 та 15 %. Підприємство хоче оцінити можливість надання знижки при достроковій оплаті відвантаженої продукції. Без знижки покупцям надається відстрочка платежу – 30 днів. Пропоновану знижки в якості відсотка від ціни можна отримати здійснивши попередню оплату.

Індекс цін у досліджуваному періоді встановлено на рівні 1,031. Банківський кредит, що можна залучати для поповнення обігових коштів та покриття поточних потреб надається під 33 % річних. Дохід від альтернативних вкладень (депозитні вклади) становить 22 % річних.

Проведені розрахунки, щодо впровадження знижки для покупців, дають можливість зробити висновки, що доцільним є впровадження знижки до 20 %, оскільки дохід від альтернативних вкладень з урахуванням інфляції буде

більшим за втрати від надання знижки.

Таблиця 3.9

**Розрахунок доцільності впровадження системи знижок для покупців
сільськогосподарської продукції Підприємства «ХХХ»**

Показники	Знижка 10 %		Знижка 15 %		Знижка 20 %	
	надання знижки	без знижки	надання знижки	без знижки	надання знижки	без знижки
Умови оплати	попередня оплата	відстрочка 30 днів	попередня оплата	відстрочка 30 днів	попередня оплата	відстрочка 30 днів
Індекс цін	-	1,031	-	1,031	-	1,031
Коефіцієнт зниження купівельної спроможності	-	0,9699	-	0,9699	-	0,9699
Втрати від інфляції з кожної 1000 грн	-	30,1	-	30,1	-	30,1
Втрати від надання знижки з 1000 грн	100,0	-	150,0	-	200	-
Оплата відсотків по банківським кредитам	-	27,5	-	27,5	-	27,5
Дохід від альтерна- тивних вкладень з урахуванням інфляції	192,04	-	181,37	-	170,7	-
Втрати підприємства	-92,04	57,6	-33,37	57,6	29,3	57,6

З метою максимізації потоків грошових коштів підприємству та управління дебіторською та кредиторською заборгованістю також пропонується розробити системи договорів із гнучкими умовами термінів і форми оплати:

- 1) наявність знижки за умови передоплати;
- 2) часткова передоплата, що поєднує передоплату і продаж з відстрочкою;
- 3) виставляння проміжного рахунку ефективно при довгострокових контрактах і забезпечує регулярне надходження грошових коштів по мірі виконання окремих етапів роботи;
- 4) банківська гарантія передбачає, що банк буде відшкодовувати необхідну суму у разі невиконання дебітором своїх зобов'язань;
- 5) гнучке ціноутворення використовується для захисту підприємства від інфляційних процесів.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного у кваліфікаційній роботі дослідження отримано ряд результатів практичного і теоретичного характеру, зміст яких полягає в наступному:

1. Розрахунки з підзвітними особами охоплюють широке коло операцій з готівковими коштами, розрахунками, придбанням матеріальних цінностей, оподаткуванням тощо. Тому виконання цієї частини облікової роботи вимагає чіткого дотримання чинних нормативних актів та оформлення відповідних документів.

2. Підзвітна особа – довірена особа підприємства, яка має сукупність прав і обов'язків щодо підприємства. В бухгалтерському обліку має фіксуватися інформація про стан заборгованості підзвітної особи, а також зобов'язання підприємства перед нею.

3. Гроші під звіт видають із каси підприємства окремим особам для виконання різних господарських та інших доручень. Особа, яка одержала ці суми, вважається підзвітною, якою може бути лише працівник підприємства. Список осіб, яким видають гроші під звіт, визначається керівником підприємства. Гроші під звіт видають на витрати на відрядження, придбання різних матеріалів, дрібні господарські, поштові та інші витрати. При цьому потрібно дотримуватися діючих норм з регулювання готівкового обігу. Аванс підзвітній особі видається в сумі, необхідній для виконання намічених заходів, і лише в тому випадку, коли підзвітна особа не має заборгованості за раніше виданими сумами. Аванс видається на підставі видаткового касового ордера або відомості на виплату грошей, якщо видають гроші одночасно декільком особам.

4. Для регулювання питань розрахунків з підзвітними особами використовувались Закони, нормативні акти, Постанови Кабінету Міністрів України, інструкції, які затверджуються Кабінетом Міністрів України. Кожному нормативному акту була дана характеристика в частині питання

розрахунків з підзвітними особами.

5. Охарактеризовано документування операцій пов'язаних з обліком розрахунків з підзвітними особами. Відображено форми первинної документації з обліку розрахунків з підзвітними особами. Скерування працівника у відрядження супроводжується оформленням таких первинних документів: завданням на відрядження; наказом директора лісгоспу про скерування працівника у відрядження; попередній кошторис витрат на відрядження; посвідчення про відрядження; журнал реєстрації посвідчень про відрядження.

З метою проведення аналізу фінансового стану Підприємства «XXX» розглянуто сукупність показників, що характеризують: майновий стан, джерела формування капіталу, фінансову стійкість, ліквідність та платоспроможність підприємства тощо. Результати аналізу майна підприємства свідчать про наявність переважно позитивних ознак і тенденцій у майновому стані підприємства за інформацією активу балансу.

За 2019 – 2021 рр. спостерігається тенденція до зростання сум чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). В 2021 р. порівняно з 2019 р. чистий дохід від реалізації продукції Підприємства «XXX» збільшився з 838 млн 151 тис. грн до 1 млрд 78 млн 715 тис. грн, або на 28,7 %. Поряд з цим відмічаємо зростання величини операційних витрат підприємства з 823 млн 508 тис. грн до 1 млрд 101 млн 727 тис. грн, або на 33,8 %. При цьому собівартість реалізованої продукції збільшилася на 13,2 %, інші операційні витрати – в 5,4 разів. В той же час адміністративні витрати скоротилися на 22,6 в. п., а витрати на збут – на 50,5 в. п.

6. Операції з підзвітними особами відіграють важливу роль. Для цього наказом про облікову політику підприємства та у відповідності до вимог Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затвердженої наказом Міністерства Фінансів України від 30.11. 99 р. № 291 для узагальнення інформації про розрахунки з підзвітними особами передбачено

рахунок 372 «Розрахунки з підзвітними особами».

7. Синтетичний облік по розрахунках з підзвітними особами ведеться на рахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами». Сальдо субрахунка може бути як дебетовим, так і кредитовим. Такі показники відображаються розгорнуто: дебетове сальдо - в складі оборотних активів, кредитове сальдо – в складі зобов'язань балансу підприємства. Дані з первинних документів по рахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами» переносяться до журналу – ордеру № 7, а потім – до Головної книги.

8. Аналіз та оцінка стану дебіторської заборгованості в системі управління підприємством передбачає зовнішній та внутрішній аналіз, виявлення можливостей, ризиків та загроз, облік ресурсів та встановлення обмежень у часі щодо досягнення поставлених цілей, визначення середнього розміру фінансових активів, які перебувають у формі дебіторської заборгованості, їх питомої ваги в загальній сумі оборотності активів підприємства, поділ та оцінку дебіторської заборгованості за окремими її видами та строками погашення.

9. В 2021 р. порівняно з 2019 р. поточна дебіторська заборгованість Підприємства «ХХХ» зменшилася на 113 млн 844 тис. грн, або на 19,7 %. При цьому дебіторська заборгованість за продукцію, роботи, послуги зменшилася на 437 млн 598 тис. грн, або на 80,3 %. В той же час заборгованість за виданими авансами зросла на 253 млн 220 тис. грн, або в 18,7 разів, дебіторська заборгованість з бюджетом зросла на 28 млн 479 тис. грн, або в 4,8 рази, а інша поточна дебіторська заборгованість зросла на 42 млн 55 тис. грн, або в 4,5 рази.

10. Протягом всього періоду дослідження загальна сума дебіторської заборгованості перевищувала кредиторську. Платіжний календар, який варто розробляти Підприємства «ХХХ», є найефективнішим і надійним інструментом оперативного управління його грошовими потоками.

З метою максимізації потоків грошових коштів підприємству та управління дебіторською заборгованістю також пропонується розробити системи договорів із гнучкими умовами термінів і форми оплати:

- 1) наявність знижки за умови передоплати;
- 2) часткова передплата, що поєднує передплату і продаж з відстрочкою;
- 3) виставляння проміжного рахунку ефективно при довгострокових контрактах і забезпечує регулярне надходження грошових коштів по мірі виконання окремих етапів роботи;
- 4) банківська гарантія передбачає, що банк буде відшкодувати необхідну суму у разі невиконання дебітором своїх зобов'язань;
- 5) гнучке ціноутворення використовується для захисту підприємства від інфляційних процесів.